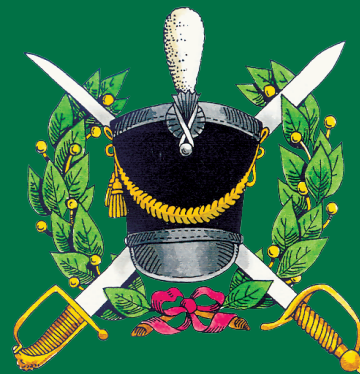

Dansk Militærhistorisk Selskab

Chakoten

September 2020 | 75. årgang nr. 3

Den underjordiske tunnel, der forbinder den nye arkitektur med den gamle bunker, er også en del af udstillingen.
Foto: R. Hjortshøj

Tirpitz-bunkeren er en militærhistorisk oplevelse

Den gamle kanonstilling, som gemmer på historier fra Atlantvolden, er i dag et museum, der præsenterer militærhistorie interessant og lærerigt – og lagt ind i en arkitektonisk perle

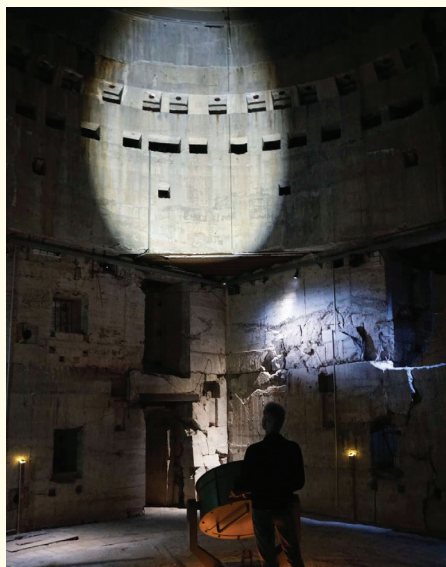
Af Henrik Denman

I begyndelsen af 1944 besluttede den tyske marines overkommando, at der skulle opstilles et 38 cm batteri til at sikre indsejlingen til Esbjerg. Tre lokaliteter i Esbjerg-området var i spil, og efter nøje overvejelser og indvendinger endte von Hanneken at tilslutte sig placeringen ved Oksby.

Jordarbejdet til de to tårne i det nye kanonbatteri med kodenavnet "Batterie Vogelnest", bedre kendt som Tirpitz-stillingen, gik i gang i august. De to enorme kanonbunkers udgjorde en del af udbygningen af Atlantvolden, der skulle hindre vestmagterne i at invadere Vesteuropa..

Med ét slag stansede aktiviteter på denne enorme byggeplads ved befrielsen den 5. maj 1945. Siden lå bunkeren i det strategisk vigtige batteri øde hen, og

stod det til fredningsmyndighederne, var bunkeren blevet sprængt. Det skete dog ikke, og i dag kan stedet ses som den centrale del af museet Tirpitz-bunkeren – og det er blevet en meget informativ og seværdig attraktion, som kan anbefales på det varmeste.

Inden den besøgende går ind i den kolde, rå bunker får man en kort introduktion til, hvordan bunkeren skulle have fungeret, hvis den var blevet bygget færdig inden krigen sluttede. Foto: Erik Bar

Fundet i 2008

Bunkeren på Krylestranden fire kilometer nord for Søndervig blev straks af faghistorikere vurderet som noget unikt, selv om det meste af kystlinjen er overstrøet med de grå betonfæstninger fra Anden Verdenskrig. Indeni fandt man nemlig originalt inventar fra den periode, da fæstningen var hjem og tjenestested for ni tyske soldater og deres kommandant.

Lige efter krigen ryddede man grundigt op i bunkerne og fjernede alt inventar fra dem. Køjer, ovne og metal blev overtaget af det danske forsvar, mens det resterende inventar hovedsageligt blev solgt på auktioner. Det var meget usædvanligt, at man fandt en bunker med udstyr fra krigens tid.

I dag er den sydlige bunker blevet en del af attraktionen Tirpitz. Ankomsten til Tirpitz er i sig selv en gedigen arkitektonisk oplevelse. Det danske arkitektfirma BIG har skabt de flotte rammer for selve attraktionen, som ligger skjult under sandet i det fredede klitlandskab ved Blåvand. Når man træder ind i museet, står man i museumsbutikken og det tilhørende cafeteria.

Herfra går man ned i dybet, hvor den besøgende får mulighed for at udforske de mørke gange på egen hånd. Her er der bl.a. opbygget en bunkerlignende kon-

Alle udstillingerne i Tirpitz betjenes af gæsterne selv ved hjælp af en simpel fjernbetjening, som er en lyd-baseret guide, hvor historierne er indtalt af professionelle skuespillere. Foto: AV Center

struktion, hvor man i udstillingen "En hær af beton" kommer tæt på mennesker, hvis skæbne blev formet af krigen. Her præsenteres personlige fortællinger, ligesom man stifter bekendtskab med det minefyldte klitlandskab.

På tur i bunkeren

Besøget afsluttes med et besøg i selve bunkeren med de 3,5 meter tykke mure af stærkt armeret beton. Her kan man finde svar på mange spørgsmål, som nutidens besøgende vil have: Hvorfor blev der bygget en stor kanonstilling lige her i Blåvand? Hvem skulle have bemanded den? Hvordan virker kanonen, og hvor langt kunne den skyde ud over havet?

Museet byder også på andre oplevelser: en stor udstilling om rav, og en spektakulær tidsrejse gennem 20.000 år om historien om den skjulte vestkyst, den særegne natur og de livsvilkår, kysten har

budt beboerne gennem tiderne. Alle udstillingerne i Tirpitz betjenes af gæsten selv ved hjælp af en lyd-baseret guide, hvor historierne er indtalt af professionelle skuespillere.

På museet kan man købe bogen "Tirpitz-stillingen. En del af Atlantvolden", skrevet af historikeren John V. Jensen. Bogen kan varmt anbefales og giver en fortrinlig indførelse i den gigantiske tyske plan om at bygge Atlantvolden samt en tidsmæssig ramme om den del af verdenskrigen, som har betydning for den tyske forsvarsstrategi. Det fortælles som afsæt for at fortælle detaljeret om bygningen af den danske del af forsvarsstillingen og specielt den store entreprenørmæssige opgave det var at opføre bunkerne langs hele den danske vestkyst. I tilgift får den interesserede læser mange detaljer om bygningen og indretningen af bunkeren.

Tirpitz har en fin hjemmeside på www.tirpitz.dk

Når tyskerne omtalte Tirpitz-stillingen, brugte de navnene Batterie Oksby eller Batterie Vogelnest. Tirpitz var næppe tyskernes eget navn, og historien om navnet er ganske indviklet. Da man skulle navngive det nye museum, var navnet Vogelnest på bordet, men ideen blev fejlet af bordet, fordi Tirpitz var kendt i forvejen. Foto: Mike Bink

Chakoten

INDHOLD

- 2** *Henrik Denman:* Tirpitz-bunkeren er en militærhistorisk oplevelse.
- 4** *Lars Christensen:* Det blodige slutspil på Østfyn. Om Slaget ved Nyborg 1659.
- 9** *Henrik Denman:* Historisk ballonhangar reddet.
- 10** *Claus Mogensen:* Den 1. Britisk-Burmesiske Krig 1824-1826.
- 18** *Ny bog:* The Danish Army of the Napoleonic Wars 1807-1814.
- 21** *Ny bog:* Charles XI's 2 War. The Scandian War Between Sweden and Denmark 1675-1679.
- 22** *Henrik Denman:* Frihedsmuseet i nye rammer.
- 24** Spionage under Første Verdenskrig / Militærhistorisk kalender på Facebook.
- 25** *Nye bøger:* Nyborg fæstning / Tohundrede dage. Min tid som chef for Operation Removal of Chemical Agents from Syria 2013-2014.
- 26** Mødekalendar 2020.
- 28** *Henrik Denman:* 300-året for afslutning på Store Nordiske Krig.

For den svenske kong Karl 10. Gustav var forestillingen om en krig mod Danmark aldrig fjern. Han var den drivende kraft i al krigsplanlægning og var med hæren i front. Maleri af Sébastien Bourdon Nationalmuseum. Læs mere side 4.

Det regnede med død over Kerteminde den 31. oktober 1659. Den lille købstad blev dænget til med kanonkugler, kardæsker og alskens skyts. Den livsvigtige bro over indsejlingen til Kertinge Nor, kaldet Langebro, blev smadret, og præsten i byen kom sig aldrig over granatchokket; PTSD ville diagnosen sikkert have været i dag. Kanonerne stod på de store krigsskibe, som havde lagt sig i en jernring foran byen. Fra masterne vajede hollandske og danske flag, for Kerteminde var ligesom resten af Fyn besat af svenskerne, og nu skulle Fyn befries fra det svenske åg. Det skulle ske med en storstilet og dristig amfibie- og knibtangsoperation. Operationen lykkedes, men mange døde undervejs, både civile og soldater.

Vejen til Roskilde

Forud for de dramatiske dage på Østfyn var gået et kort, men hektisk forløb. I juni 1657 erklærede Frederik 3. af Danmark-Norge krig mod Karl 10. Gustav af Sverige. Danmark forsøgte at udnytte, at den svenske konge var indviklet i en tilsyneladende endeløs krig i Polen til at genoprette magtbalancen i Norden og atter trænge Sverige tilbage.

Imidlertid var en dansk krigserklæring ikke uvelkommen for Karl Gustav.

Han ville gerne have nye jagtmarker til den svenske hær, og Danmark var et oplagt emne – ikke mindst på grund af det bundløse had, de to lande nærrede til hinanden. En dansk forsvarsalliance med den stærke nederlandske sømagt afholdt ham dog fra selv at gå til angreb, men en dansk krigserklæring var noget andet: Nu var det Danmark, der stod som angriberen, og svenskekongen satte sig straks i bevægelse med en lille, men erfaren hærstyrke.

Den svenske konge besatte Jylland, mens danskerne trak sig tilbage til den stærke, men ikke færdiggjorte fæstning Frederiksdodde, nu Fredericia. Den 24. oktober 1657 blev fæstningen løbet over ende, og den danske rigsmarsk Anders Bille blev dødeligt såret.

Imidlertid kunne svenskerne være kommet slemt i knibe trods de militære sejre. For Danmark havde ikke givet fortabt, den danske flåde beherskede de indre danske farvande og hindrede en svensk overgang til øerne, og Danmark var i færd med at slutte alliancer med stærke allierede: Foruden Polen kurfyrsten af Brandenburg og kejseren af Det Tysk-romerske Rige. Faktisk blev en sådan traktat indgået den 30. januar 1658 i Berlin, men det var for sent.

Det blodige slutspil på Østfyn

Ved Slaget ved Nyborg den 14. november 1659 besejrede danskerne den svenske kong Karl 10. Gustavs hær. Artiklen fortæller om optakten til slaget og om sejrpris

Af Lars Christensen

I løbet af januar var de indre danske farvande frosset til, og samme dag som traktaten i Berlin blev underskrevet, gik den svenske konge først over Lillebælt og få dage efter videre over Storebælt i det, der både var en militær genistreg og en uhyre dumdrstig manøvre.

En stemning af opgivelse, forræderi og panik greb København, og man sluttede under uheort militært pres – svenskerne nægtede våbenhvile under forhandlingerne – Freden i Roskilde den 26. februar 1658. Danmark-Norge overlevede som stat, men blev lemlæstet med afståelsen af Skåne, Halland og Blekinge, Trondheims og Bohus Len i Norge samt en række ydmygende og forkrøblende paragraffer, hvis formål var at gøre Danmark til en svensk vasalstat.

Med Danmarks eksistens som indsats

Det stod imidlertid hurtigt klart for Karl 10. Gustav, at Danmark ikke agtede at underkaste sig denne jernlov, så Jylland og Fyn blev ikke rømmet, og i august 1658 gik den svenske konge i land ved Korsør. Målet var denne gang utvetydigt: Danmarks tilintetgørelse som selvstændig stat.

Frederik 3., rigsrådet og Københavns borgere ville imidlertid ikke give op.

Med kongens berømte ord ”Jeg vil dø i min rede” som ledetråd blev et forsvar af København i al hast stablet på benene, og svenskerne indledte en belejring. Denne gang trådte den danske alliance med Nederlandene imidlertid i funktion, og i oktober slog en hollandsk flåde sig vej ind til det belejrede København med forsyninger og soldater.

Efter svenskenes forgæves forsøg på at storme København den 11. februar 1659 gik krigen ind i en opslidende fase, hvor stormagterne England, Nederlandene og Frankrig lagde pres på de nordiske magter for at slutte fred med Freden i Roskilde som grundlag. Karl 10. Gustav var imidlertid genstridig, og hollænderne sendte en ny hjælpeflåde til de danske farvande.

Allerede i september 1658 havde en stor hær fra Polen, Brandenburg og kejseren ”befriet” Jylland fra svenskerne. Det gik imidlertid ud over civilbefolkningen, der blev plyndret og hærget i uhyrlig grad og dertil smittet med sygdomme, som lejetroppeerne slæbte med.

Invasionsplaner

Hele sommeren 1659 pressede Frederik 3. på, for at få de allierede til at flytte hæren fra Jylland til øerne, dels for

Den svenske konge sendte sine tropper ud over isen i januar 1658 først over Lillebælt og få dage efter over Storebælt. Billedet er malet af den tyske maler Johan Philip Lemke, som blev bestilt til at male en række billeder af svenske krigsslag. Maleriet er malet i 1680'erne og er malet efter tegninger af en svensk officer, som var med til at krydse isen sammen med kongen og hæren i 1658.

at få en afgørelse på den udmattende krig, dels for at befri jyderne for deres ”befriere.” Men især kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg var meget langmodig, og først i efteråret kom der med den hollandske hjælpeflåde skred i planerne.

Planen var, at Fyn skulle generobres ved en knibtangsmanøvre i to amfibieangreb. Ved Middelfart skulle en styrke, anført af kurfyrstens feltherre, Ernst Albrecht von Eberstein, gå i land, mens hovedangrebet skulle sættes ind på Østfyn, ledet af feltmarskal Hans Schack, en erfaren soldat fra Slesvig, som i 1658 var blevet optaget i den danske adel. På Østfyn skulle også hovedparten af flåderne sættes ind.

Kommandostrukturen udgjorde imidlertid et problem. Frederik 3. havde udnævnt Schack til øverstkommande-

Det blodige slutspil på Østfyn

rende, men Eberstein gjorde krav på titlen, da han havde længst anciennitet. Man skulle desuden være forsigtig med at fornærme kurfyrsten, en uundværlig allieret. Det gav anledning til gnidninger og forsinkelser.

Den 27. oktober 1659 afsejlede et ekspeditionskorps fra Kiel. Flådens hovedpart var hollandske skibe under den navnkundige admiral Michiel Adrianszoon de Ruyter. Den blev støttet af en dansk eskadre under den danske rigsadmiral Henrik Bielke. Det danske infanteri på 3.500 mand blev ledet af generalløjtnant Hans Ahlefeldt, kavaleriet på 2.700, ifølge andre opgørelser snarere 3.700 mand blev ledet af generalløjtnant Claus Ahlefeldt. Overkommandoen havde Hans Schack.

Svenskerne var naturligvis ikke uvidende om, at en invasion var på vej; den svenske efterretnings-tjeneste var ganske effektiv, og de store flåders manøvrer i de snævre danske farvande lod sig ikke skjule. Problemet var, at svenskerne ikke vidste, hvor invasionen ville komme: Fyn, Sjælland eller måske endda Svensk Pommern? På Fyn stod dog omkring 5.500 mand, heraf 4.000 mand kavaleri. Styrker blev anført af den 29-årige feltmarskal Philip af Sulzbach.

Planen var, at den allierede hær skulle gå i land ved Nyborg, men da man gjorde forsøget den 29. oktober, mislykkedes det på grund af dårligt vejr og svensk modstand. Nu kom dansk lokalkendskab de allierede til gavn. Ombord på flåden havde man kaptajn Peder Pedersen Kerteminde, der, som navnet antyder,

Stormen på København fandt sted natten mellem 10. og 11. februar 1659. Da angrebet begyndte, brød helvede løs fra bøsser og kanoner. Svenskerne gik i stå foran våger, de ikke kunne krydse, og kæmpede sig kun med møje frem til forsvarsværkerne. Her brød angrebet endeligt sammen.

var fra Østfyn. Han tegnede en skitse over området ved Kerteminde, og nogle lokale bønder blev hentet ud på skibene for at fortælle om svenskernes bevægelser. Selv gik Peder Pedersen i land for at skaffe flere oplysninger.

Landgang i Kerteminde

Det blev besluttet at gøre et nyt landgangs-forsøg på den flade strand nord for Kerteminde ved Kikkenborg og den nuværende badestrand Nordstranden. Den 31. oktober om morgenen sejlede flåden på omkring 100 skibe nordpå, men på grund af vejr og strøm var den først fremme ved Kerteminde næste eftermiddag, og svenskerne kunne følge den hele vejen. De forventede dog, at landgangen ville ske syd for Kerteminde, omkring

herregården Lundsgård, hvor de svenske tropper blev opstillet.

Flåden gav sig imidlertid til at bombardere både Lundsgård-området, Kerteminde og ikke mindst Langebro for at hinde svenskerne i at flytte tropper til den planlagte invasionsstrand. Kun få svenske styrker nåede derfor frem til stranden i tide. Landgangsbåde blev sat i vandet, og både Schack og de Ruyter var med i de forreste både, forklædt som matroser. Da de tungt lastede både gik på grund på det lave vand, sprang den hollandske admiral selv i vandet og ledte stormen ind på stranden, hvor den svenske hær blev fordrevet.

Hæren fortsatte ind i det brændende Kerteminde under stadige kampe. Legendarisk blev en dansk officer, der skal have dræbt ni svenskere, inden han selv blev dræbt. Hans kårde og støvler blev ophængt i kirken, hvor man stadig kan se dem. Derudover var tabene dog efter alt at dømme små på den allierede side. Invasionen var lykkedes, og brohovedet blev hurtigt sikret.

Forvirret og blodigt mellemspil

Den 4. november gik feltmarskal Eberstein i land ved Middelfart uden at møde nævneværdig modstand og marcherede snart efter mod Odense. Sulzbach var fanget som en lus mellem to negle og begik den fejl at lade sine tropper marchere snart mod Kerteminde for at møde Schack, snart mod Middelfart for at konfrontere Eberstein; resultatet var at soldaterne blev udmattet af at marchere på de efterårsopblødte veje uden at nå et slag.

Sulzbachs situation blev forværret af,

Slaget i Øresund var et søslag i Øresund den 29. oktober 1658 mellem den hollandske og den svenske flåde. Slaget fandt sted som et led i Karl Gustav-krigen, hvor den hollandske flåde kom det belejrede København til undsætning. Abrahamsz Beerstraten.

at meldingerne fra Karl 10. Gustav var fuldstændig ude af trit med virkeligheden. Kongen forlangte, at Sulzbach ikke måtte sætte hæren over styr, og forsikrede, at han inden seks uger ville komme til undsætning med en hær, når blot han fik skibsrum. Men det var helt urealistisk, at Sulzbach skulle kunne holde den allierede hær hen så længe, og hvordan skulle svenskerne komme til undsætning, når Storebælt var fyldt med hollandske og danske krigsskibe?

For civilbefolkningen var det frygtelige dage. Svenskerne, som nu kunne se, at tiden som besættelsesmagt på Fyn lakkede mod enden, gav sig til at plyndre uhæmmet, hvilket især Østfyn fik at mærke. Flere danskere hjalp danskerne med efterretninger, men mærkede også repressalierne: Kapellanen i Kølstrup, Poul Bager, hørte om svenske planer om at lokke Schacks hær ud på åben mark, og Bager løb af "patriotisk affektion og uden præstelig habit" til Schacks lejr og fortalte om planerne. Schack blev i stillingen, men præstegården i Kølstrup blev plyndret, og Oluf Bager fik frarøvet alt, så han intet ejede, "uden alene de daglige gamle klæder, som jeg har på mit legeme", som han skrev til Frederik 3.

Først den 7. november forlod Hans Schack stillingen ved Kerteminde og rykkede mod Odense, hvor han blev forenet med Ebersteins korps. Sulzbach trak sig tilbage til Nyborg, hvilket gjorde Karl 10. Gustav rasende. Nu mente han, at Sulzbach skulle have vovet et slag, altså modsat de tidligere ordre. Den rutinerede feltmarskal Gustav Otto Stenbock blev sendt til Fyn for at assistere Sulzbach; reelt en desavouering af Sulzbach.

Karl Gustav var stadig overbevist om, at hans hær kunne holde ud i flere uger, indtil man kunne undsætte eller evakuere den. Det var ønsketænkning, hvilket Stenbock hurtigt forvissede sig om, da han så Nyborgs forsømte fæstningsanlæg.

Svenskerne blev begunstiget af, at den allierede hær rykkede umådeligt langsomt frem. Som en følge af, at Schack og Eberstein ikke kunne enes om, hvem der havde overkommandoen, traf de den besynderlige beslutning, at de skulle skiftes til at have kommandoen hver anden dag og dermed skiftes til at rykke frem forrest med deres respektive styrker. Det tog derfor flere dage at marchere den korte strækning fra Odense til udkanten af Nyborg.

Slaget ved Nyborg

Her besluttede de to svenske feltherrer sig for at gøre det, som deres konge formentlig ville have gjort i samme situation: sætte alt på ét bræt og levere et slag. Så skulle man ikke forlade sig på en

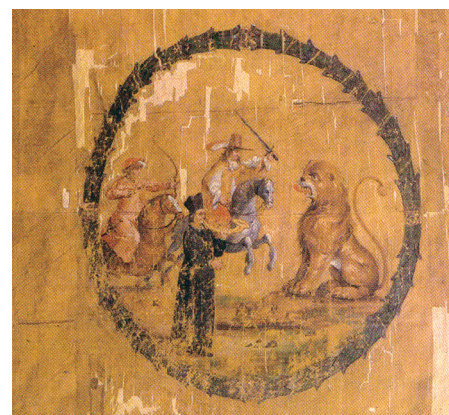

Den svenske belejring af København varede fra den 11. august 1658 til den 27. maj 1660 under den anden Karl Gustav-krig. Studenternes deltagelse i Københavns forsvar natten mellem 10. og 11. februar 1659
Maleri Vilhelm Jacob Rosenstand.

dårlig fæstning, man kunne selv vælge slagmarken, og svenskerne bedste kort, det talstærke kavaleri, kunne spillen ud.

Den 14. november 1659 stillede den svenske hær op i slagorden et par kilometer uden for Nyborg med venstre flanke støttet mod et sumpet terræn omkring Hjulby Sø og højre flanke mod et skovterræn; præcis hvor lang den svenske front var, er omstridt.

Det var Eberstein, der denne dag rykkede frem først, men hans angreb blev i første omgang slået tilbage, og hårde kampe bølgede frem og tilbage. Men den allierede hær var i overtal, og Hans Schacks angreb pressede på ny svenskerne. Hans Ahlefeldt anførte et kavaleriangreb gennem det sumpede kratområde ved søen, og den svenske flanke blev rullet op. Resten af slaget var en massakre på de svenske tropper. En del flygtede ind i Nyborg, hvor de dagen efter måtte overgive sig, da flåden bombarderede fra søsiden, og hæren angreb til lands.

Erobret fane fra svenske fodfolk fra 1659.

Sejrens pris

Tabene i Slaget ved Nyborg er ukendt, men måske halvdelen af den svenske hær blev dræbt eller såret, det vil sige over 3.000 mand. På den allierede side skønnes tabene at have været over ▶

Frederik 3. før Slaget ved Nyborg i 1659. Han måtte fra 1658 styre Danmark gennem den svenske konge Karl 10. Gustavs plan om at udslette Danmark-Norge som en selvstændig stat.
Maleri af Wolfgang Heimbach.

Det blodige slutspil på Østfyn

1.000. Krigsfangerne havde man som altid en pragmatisk tilgang til: Halvdelen blev indlemmet i Ebersteins korps, halvdelen i Schacks. Omkring 400 forblev dog i fangenskab, indtil de gav op og gik i dansk tjeneste. De fleste soldater var lejesoldater, så deres loyalitet lå hos den, der betalte solden, og ellers skulle den jernhårde disciplin med drakoniske straffe nok klare resten.

Sejren havde været omtrent total; kun ganske svenskere få slap væk, heriblandt Stenbock og Sulzbach. Prisen for sejren betalte civilbefolkningen på Østfyn, foruden naturligvis de mange dræbte og lemlæstede soldater. De allierede plyndrede Nyborg i uhorst grad: ”Med plyndren og kvindfolks voldtægt begyndte det at gå skændeligt til”, skrev den senere biskop Jens Bircherod. Samtidige beretninger fortæller, at svenske soldaters hustruer blev voldtaget, mens de fangne mænd måtte se magtesløse til, og i ugerne efter Slaget ved Nyborg strømmede flygtninge fra hele Østfyn til Odense iført de få pjalter, de havde kunnet beholde og slæbende på børn og habengut. Især polakkerne i den allierede hær var berygtede for deres hæmningsløse vold, og Hans Schack måtte skynde sig at love deres sold udbetaling – i Hamburg! Resultatet var ganske

vist, at mange af soldaterne forsvandt fra Østfyn, men de trak et spor af plyndring efter sig tværs over Fyn, og dermed manglede der jo også folk til næste etape: Landgangen på Sjælland.

Karl 10. Gustav gav nemlig ikke op trods det klare nederlag. Han havde stadig tropper på Sjælland og rundt om i de svenske besiddelser. Også det internationale pres for at slutte krigen ignorerede han. I februar 1660 døde kongen imidlertid af en infektionssygdom, og dermed var vejen banet for fredsforhandlinger.

Freden i København i 1660 var en stor skuffelse for Danmark. Basis blev, som stormagterne forlangte, Freden i Roskilde. Kun Trondheim Len, der var blevet erobret af danskerne under krigen, og Bornholm, som havde gjort oprør mod svenskerne, kom tilbage til Danmark. Men hovedsagen var dog, at truslen mod selve Danmarks eksistens var afværget.

Landgangen ved Kerteminde og Slaget ved Nyborg udgør den militære slutfase i de dramatiske Karl Gustav-krige 1657-60. I militærhistorisk sammenhæng er amfibieoperationen ved Kerteminde et eksempel på, hvad man kunne opnå med den rette anvendelse af planlægning, improvisation, de forhåndenværende militære midler og samarbejde mellem hær og flåde. Ikke ganske ulig den ”rigtige” D-dag i 1944. Slaget ved Nyborg indeholdt de klassiske elementer i en 1600-tals krig: en forholdsvis lang optakt med manøvrer, opstilling på slagmarken

Danskerne vandt Slaget ved Nyborg i 1659. Selve slaget varede i alt ca. fem timer. Karl 10. Gustav overværede selv slaget fra Korsør. Da han erkendte tabet, tog han tilbage til Sverige.

og en omgående bevægelse, der afgør slaget. Og derefter en meget blodig afslutning med massakrer og overgreb på både soldater og civile. ■

Lars Christensen er ph.d. i historie med speciale i 1600-tallets historie. Artiklen bygger på bogen Svenskekrigene 1657-60. Danmark på kanten af udslettelse. Kristeligt Dagblads Forlag 2018.

Mindesten for Slaget ved Nyborg den 14. november 1659.

Foto: Henrik Denman.

Historisk ballonhangar reddet

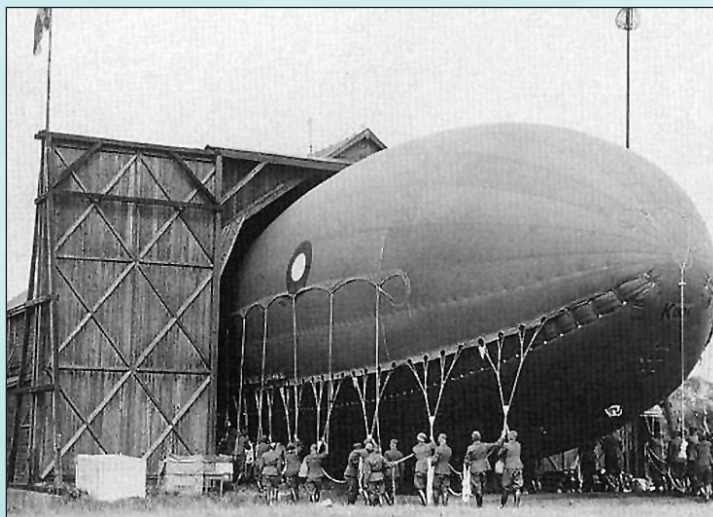
Ballonhangaren på Amager i København blev opført i 1917 og skulle opbevare de observationsballoner, som blev brugt under artilleriets øvelser i præcisions skydning.

Af Henrik Denman

Bag trækronerne ud for Artillerivej 73A på Amager i København gemmer sig en sjælden bygning: Danmarks eneste ballonhangar, hvis lige i Europa kun findes et sted sydøst for Berlin. Den har i flere årtier fået lov til at forfalde stille, men sikkert. Realdania By & Byg har de seneste to år omhyggeligt restaureret den ikoniske bygning.

Luftballoner spillede en vigtig militær rolle fra den sidste del af 1800-tallet frem til Anden Verdenskrig. Inden flyvemaskinerne for alvor tog over, var luftballoner helt uundværlige for hæren, der fra de gyngende kurve kunne få et ellers umuligt overblik over, hvor artilleriet ville ramme. I slutningen af 1800-tallet blev Amager Fælled brugt som øvelseterræn for den danske hærs artilleriafdeling. Dertil hørte et ballonkompagni, der havde til opgave at holde øje med, hvor kanonernes kugler ramte.

I 1917 besluttede hæren at opføre en ballonhangar, hvor luftballoner kunne opbevares. Men i takt med at flyvemaskinerne blev bedre og bedre, blev

I 1917 besluttede hæren at opføre en ballonhangar, hvor luftballoner kunne opbevares. Foto: Islands Brygge Lokalhistoriske Arkiv

luftballoner overflødige, og efter Anden Verdenskrig brugte politiet hangaren til heste- og hundetræning. Siden 1960'erne var der privat rideskole i bygningen. Bygningen blev dog aldrig revet ned.

Ballonhangaren er opført i 1917 af Hærens Ballonvæsen efter udkast af kaptajn Gottschalk fra Hærens Ballonvæsen. Formålet var opbevaring af observationsballoner. Hangaren ligger i tilknytning til baraklejren Ballonparken, der er opført i 1880'erne til indkvartering af soldater, som gjorde tjeneste ved artilleriet på Amager Fælled.

Ballonhangarens formål var at opbevare de observationsballoner, som blev brugt under artilleriets øvelser i præcisions skydning. Fra en kurv under svæveballonen kunne soldaterne se, om artilleriet ramte plet. De tilstødende stalde, som blev opført i 1918, blev brugt til opbevaring af de heste, der trak de prægtige balloner ud af bygningen.

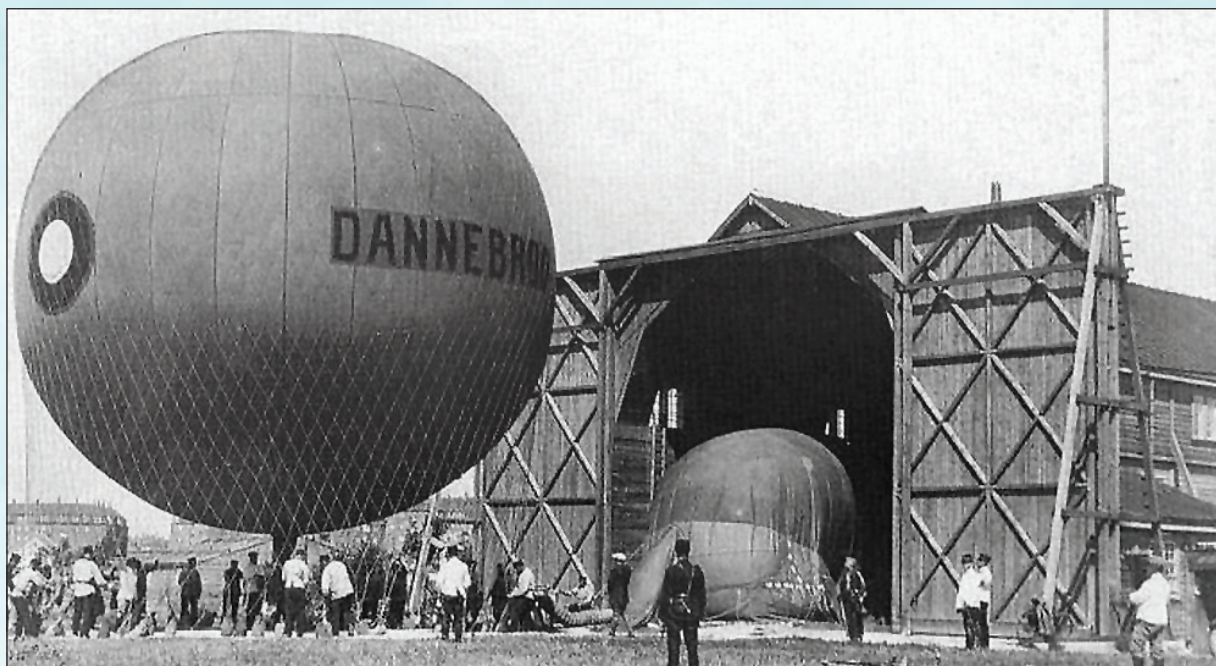
Ballonparken indgår i Realdania By &

Bygs projekt, og sammen udgør Ballonparken og Ballonhangaren et samlet kulturmiljø, som mirakuløst har undgået nedrivning trods afvikling af militærets aktiviteter sidst i 1940'erne og ikke mindst Københavns byudvikling.

Under Anden Verdenskrig blev den, ligesom andre militæranlæg i Danmark, besat af tyskerne. I forbindelse med optøjer den 29. august 1943 blev ballonlejren angrebet af tre tyske kampvogne, da den danske styrke på stedet nægtede at overgive sig. Her dræbtes tre danske soldater samt mindst én tysk kampvognsfører. Der blev efter krigen opstillet en mindesten for de tre faldne ud for indgangen, og artilleriet lægger fortsat her en krans på årsdagen.

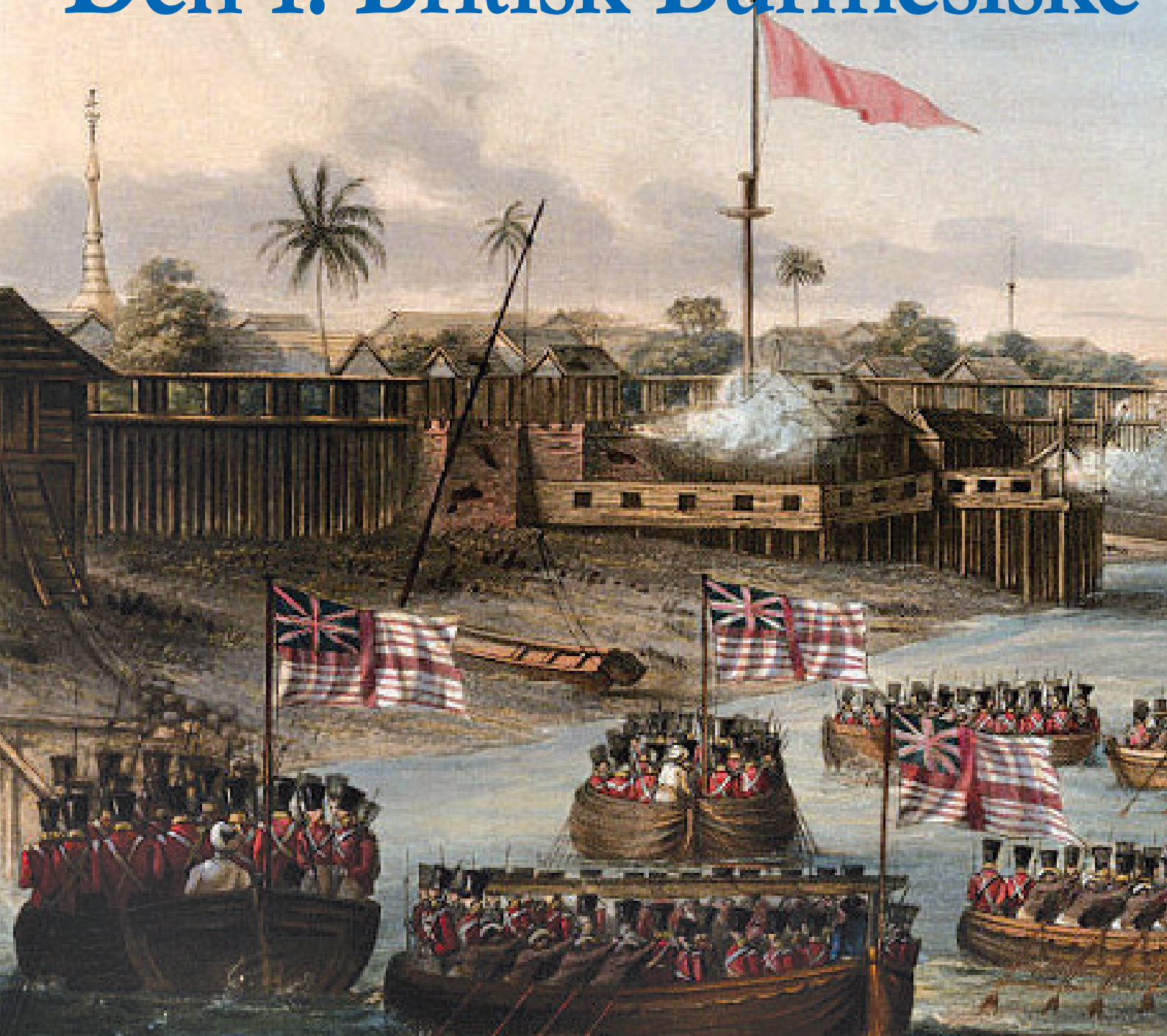
I foråret 1945 husede Ballonparkens bygninger cirka 500 tyske flygtninge. Ikke mindst fordi der var god plads til et stort antal høje etagesenge i ballonhangaren.

Militæret rømmede i 1947 området. Ballonhangaren blev fredet i 2014.

Ballonhangarens formål var at opbevare de observationsballoner, som blev brugt under artilleriets øvelser i præcisions skydning. Foto: Islands Brygge Lokalhistoriske Arkiv

Den 1. Britisk-Burmesiske

Forord

Hovedparten af illustrationerne i denne artikel stammer fra en serie ved navn "Eighteen Views taken at & near Rangoon" tegnet af den britiske løjtnant Joseph Moore, som deltog i invasionen af Burma i 1824.

Moore var løjtnant i the 89th Royal Irish Fusiliers, som var en del af 2nd Madras Brigade. Udover selve slagscenerne er Moores illustrationer kendetegnede ved at skildre Burmas eksotiske, tropiske skønhed og fredfyldte atmosfære på trods af krigen og står i en skærende kontrast til artik-

lens øjenvidneskildring af Rangoon. Moores tegninger er mangfoldiggjort ved hjælp af den såkaldte Aqua-tint metode, som udføres ved hjælp af graverede eller ætsede kobberplader. Denne teknik gør det muligt at skabe en større detaljerighed og en mere udtalt atmosfærisk forskellighed mellem illustrationerne.

Artiklen skildrer indledningsvis britisk tankegang og de fremmedartede burmesiske tænkemåder og reaktionsmønstre samt hændelserne og historien, der førte frem til krigen. Begge parter var så selvbevidste og arrogante, at de måtte ramle sammen før eller siden.

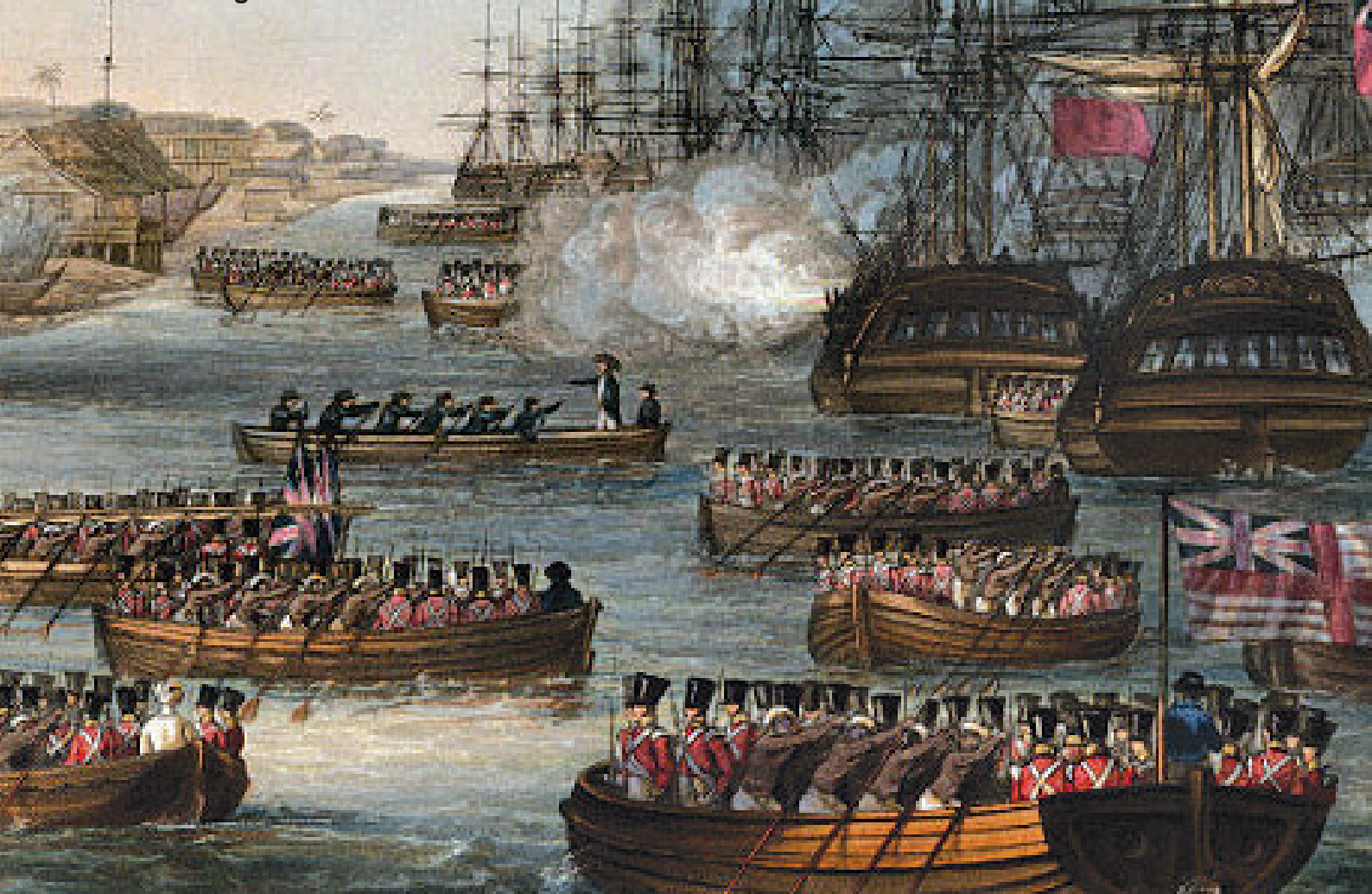
Den britiske baggrund

Briterne havde som udgangspunkt en ambivalent holdning til imperialismen og havde den grundholdning, at kommercielle og finansielle interesser havde første prioritet. Som følge af den tidlige britiske industrialiserings fordele interesserede man sig for handel uden hindringer. Herredømmet var kun ønskeligt i det omfang, der ikke var andre muligheder for at skaffe stabilitet i de lande, som man handlede med og for sikkerheden af deres hjemland, deres ejendomme og deres handelsruter. Man sagde, at solen aldrig gik ned i det britiske kolonirige, og som følge heraf

Krig 1824-1826

Den 1. Britisk-Burmesiske Krig anses for at være det dyreste felttog, der nogensinde blev udkæmpet af British East India Company

Af Claus Mogensen

kan det vel konkluderes, at når alt kommer til alt, var det ønskeligt at sikre sig herredømmet.

I tiden op til krigserklæringen havde briterne vundet den såkaldte 4. Anglo-Mysore Krig 1798-1799 i Sydindien med Tipu Sultans død til følge. Ligeledes havde briterne besejret modstanderne i de såkaldte Mahratta-krige. Den 2. i tiden 1803-1805, hvor general Wellesley havde vundet slaget ved Assaye og igen i 3. Mahratta krig fra 1816-1820. I Europa havde general Wellesley nu under navn af Hertugen af Wellington vundet den såkaldte Peninsular War

1808-1814 og ligeledes sammen med preusserne vundet det afgørende slag ved Waterloo i 1815. En sejr som efterfølgende medførte, at Napoleon blev sendt som fange til St. Helena. På denne baggrund har briterne næppe manglet selvtillid og selvbevidsthed.

Burmesisk baggrund

Burma tjener som eksempel på, hvad der kan betegnes som næsten tilfældig imperialisme. Som det viste sig, opnåede burmeserne kontrol med landområdet Arakan på omtrent samme tid som briterne etablerede deres magtposition i Bengalen, og på denne måde stødte de

Landsætningen den 11. maj 1824 af de sammensatte tropper ved ankomsten til Rangoon. Der indgik bl.a. britisk infanteri, matroser fra Bombay og East India Company's egne tropper fra Bengalen og Madras. Billedet viser lidt skyderi i forbindelse med landsætningen, men andre kilder anfører, at der ikke blev løsnat et skud. Flaget med den hvide dug og de røde vandrette striber er British East India Company's flådeflag. Joseph Moore.

ind i hinanden. Set med britiske øjne havde den burmesiske konge universelle fordringer på alle landområder, der stødte op til Burma, idet det burmesiske ►

Den 1. Britisk-Burmesiske Krig 1824-1826

hof så sig selv som verdens almægtige centrum.

Indtil midten af 1700-tallet bestod Burmas territorium af adskillige kongedømmer og et stort antal administrative enheder. Burma har gennem historien været karakteriseret ved evindelige magtkampe om såvel tronerne i områdets stater som mellem de sameksisterende etniske stammer, som kæmpede om at udvide deres riger på hinandens bekostning.

I midten af syttenhundredetallet lykkedes det den burmesiske kong Alaungpaya at underlægge sig landområdet Burma. Regimet i Burma var et orientalsk uoplyst enevælde, selvtilstrækkeligt, arrogant og med en ustyrlig selvtillid, som ikke tålte modstand. Alaungpaya døde i 1759 under et felttog i Siam, hvor han belejrede hovedstaden Ayutthaya. Han overlevede ikke at stå ved siden af en kanon, der eksploderede. Hans efterfølger kong Naungdawgui nægtede at kompensere briterne for en massekræft på en engelsk handelsstation på en ø i det sydlige Burma. Grunden til massakren skulle være, at briterne støttede hans modstandere.

Den næste konge, Hsinbyushin, erobrede Manipur i det østlige Indien og det meste af Siam og efter 1 års belejring i 1767 den siamesiske hovedstad Ayutthaya beliggende 80 km nord for

Bangkok. Efter at have været hovedstad for 34 siamesiske konger og eksisteret i 417 år blev den plyndret og nedbrændt og befolkningen forflyttet. Hsinbyushin nåede inden sin død i 1776 desuden at nedkæmpe to kinesiske angreb på Burma.

Kong Bodawpayas regering 1782-1819

Kong Bodawpaya overtog tronen i 1782. Han startede med at slå alle sine mulige rivaler i den kongelige familie ihjel i en ceremoniel massakre. Men en bror, som undslap, slog sig sammen med en general og forsøgte at tage magten. Det førte til endnu et blodbad, hvor de og alle deres familiemedlemmer samt tjenestefolk blev slået ihjel. Senere samme år forsøgte endnu en tronprætendent sig.

Han påberåbte sig nedstamning fra det kongelige dynasti og stormede paladset sammen med omkring 200 mand. De blev alle fanget og slået ihjel af paladsgarden. Efterfølgende blev det distrikt, hvor de kom fra, straffet med destruktion af alt levende, mennesker, dyr, frugttræer og markafgrøder med undtagelse af nogle få personer, som blev pagodeslaver. Bodawpaya, der regerede til 1819, fik stor betydning for sit lands historie. Han var muligvis den mest kompetente statsmand i sin slægt. Den britiske repræsentant ved hans hof beskrev ham dog med følgende sætninger ”ideer som et barn”, ”principper som en tyran” og ”gal i sine handlinger”.

I 1784 fandt Bodawpaya, at tiden var moden til at erobre Arakan, hvor der herskede totalt anarki efter den seneste konges død. Derved blev Arakan en pro-

General Maha Bandoola. Chefen for de burmesiske styrker. Kunstner ukendt.

vins i Burma med en vicekonge støttet af en burmesisk garnison. Ved erobringen fik Burma fælles grænse med British Indiens Chittagong-område. Det betød en ny periode i de anglo-burmesiske relationer, som senere ville få enorme konsekvenser.

I 1794 brød et oprør ud i Arakan, som blev slået ned med hård hånd. Men i kampens hede krydsede såvel oprørere som burmesere grænsen til British East India. Denne forstyrrende hændelse fik generalguvernøren i Calcutta til at forstå, at grænsen til Arakan udgjorde en alvorlig politisk fare. En diplomatisk henvendelse i 1795 til hoffet i Mandalay forblev som ved tidligere lejligheder resultatløs, og i mellemtiden forsøgte franskmændene at etablere baser i burmesiske havne med henblik på at bekæmpe britiske skibe i Den Bengalske Havbugt.

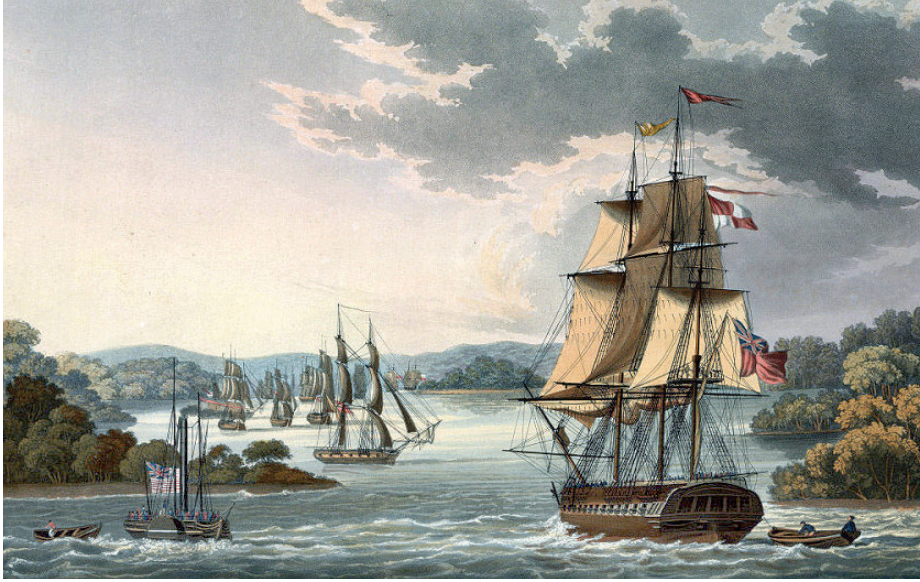
Kong Bagyidaws regering 1819-1846

I 1819 døde Bodawpaya og blev efterfulgt af Bagyidaw. Han fortsatte forgængerens ekspansion og invaderede i 1824 staterne Manipur og Assam samt Cachar, en administrativ enhed i Assam nordøst for British East India Company. Dette medførte flygtningestrømme ind i det britiske område og anmodninger om hjælp. Samtidig brød den burmesiske overgeneral Maha Bandoola op fra Mandalay med en hær mod Arakan med henblik på at pacificere de erobrede stater.

Burmeserne forfulgte de overfaldne staters flygtende styrker ind over den britiske grænse og foretog dermed en reel invasion. Selv om de britiske styrker

Den store Swedagon-Pagode som lå et par kilometer nord for Rangoon med britiske tropper marcherende på hovedindfaldsvejen til pagoden. Den britiske styrke lagde sig i garnison i området omkring pagoden. Joseph Moore.

Port Cornwallis, naturbeskyttet ankerplads på nordøstkysten af hovedøen i Andaman-øgruppen. Den britiske flådes mødested omkring den 30. april 1824 før afsejlingen til og invasionen af Burma. Flåden indeholdt bl.a. det dampdrevne krigsskib HMS Diana, HMS Liffey, som var bestykket med 50 kanoner, og HMS Sophie, som var en kanonbåd fra Napoleonstiden. Joseph Moore.

var stærkt undertallige, satte de sig til modværge. Det fik burmeserne til at afbryde invasionen og trække sig tilbage. Det foregik i februar 1824. De selvsikre burmesere var berusede af deres hidtidige succes og blev gradvist klar over den britiske tilstedeværelse på den vestlige side af landet. De spekulerede dog ikke over, at der var tale om en teknologisk overlegen fjende.

Britisk krigserklæring og samling af invasionsstyrken ved Andaman-øgruppen

Den 5. marts 1824 erklærede Lord Amherst, den britiske generalguvernør formelt krig. Den britiske plan for krigen var at standse det burmesiske pres mod Bengalen ved at lade brigadier-general Morrison angribe burmeserne i Arakan med en stor styrke. Samtidig hermed skulle indsættes et hovedangreb under ledelse af commodore Charles Grant og major-general Sir Archibald Campbell.

Formålet var at lade flåden med en ekspeditionsstyrke foretage en invasion af det nedre Burma med henblik på at besætte Rangoon området og kyststrækningen Tenasserim mod syd. Herved regnede man med, at burmeserne ville trække general Bandoolas styrker væk fra den indiske grænse. Samtidig blev der sat enheder ind for at erobre Assam og true Burma fra nord. En bengalsk hærstyrke skulle trænge frem mod Burma fra Sylhet, en provinshovedstad i Bengalen og true Manipur og Arakan.

Hovedstyrken skulle skabe et brohoved ved Rangoon og siden sejle op ad Irrawaddy-floden i retning mod hovedstaden Mandalay. Flådestyrkens enheder med henholdsvis et bengalsk kontingent og et kontingent fra Madras blev i al hemmelighed samlet i Cornwallis Bay på Andaman-øgruppen sydvest for Burma.

Herfra afsejlede de den 30. april 1824 og opnåede en komplet overraskelse da de sejlede op ad Rangoon-floden den 10. maj og besatte Rangoon, Burmas største havn, så vidt vides uden at løbne et skud. Den britiske invasionsstyrke bestod af 916 artillerister, 552 pionerer, 3.969 europæiske infanterister samt 5.218 indiske infanterister, i alt 10.655 soldater. Senere fulgte forstærkninger, som der ikke foreligger talmæssige oplysninger om.

Major-General Sir Archibald Campbell. Chefen for den britiske invasionsstyrke. Kunstner ukendt.

Syriam var et gammelt portugisisk fort, der lå på den østlige side af Pazundaung Creek, øst for Rangoon. Den 5. august 1824 angreb og erobrede britiske matroser, soldater og sepoys fortet. Udsnit af billede, Joseph Moore.

Den 1. Britisk-Burmesiske Krig 1824-1826

Helt uvidende om hændelserne i Rangoon havde general Bandoola med omkring 60.000 mand krydset Naaf-floden, der danner grænse til Britisk Indien, og jaget enheder fra British East India Company på flugt. En mindre styrke blev nærmest udslettet. Det medførte panikreaktioner blandt købmændene i Calcutta, som frygtede det værste. Det rygtedes, at general Bandoola medbragte et sæt gyldne fodlænker til generalguvernøren, Lord Amherst.

Imidlertid fik nyhederne om den britiske besættelse af Rangoon hoffet i Mandalay til at opgive offensiven mod vest og omdirigere general Bandoola og hans styrker til Rangoon med henblik på at standse invasionsstyrken. Det blev en episk march, hvor den 60.000 mand store hær blev ført over bjergene ad smalle stier i monsunregnen og skulle forcere floder, der gik over deres bredder, mens igler og malariamyg fik den vandfyldte jungle til at fremstå som et mareridt.

Den britiske ankomst til Rangoon

Den britiske invasion, som var startet så storartet, viste sig hurtigt at stå overfor en række planlægningsmæssige mangler. Invasionsstyrken sad fast i Rangoon, da man manglede transportkapacitet til at

Britisk angreb på et palisadefort den 28. maj 1824. I forgrunden ses to officerer til hest, hvoraf den ene må antages at være Sir Archibald Cambell. Til venstre ses angrebsstyrken opmarcheret og nederst til højre ses en iagttager fra British East India Company under en paraply. Joseph Moore.

rykke frem til øvre Burma før regnen i monsuntiden gjorde et felttog op ad Irrawaddy-floden umuligt.

Det havde ved planlægningen været antaget, at Mon-befolkningen (en oprindelig befolkning, som havde ladet sig underkaste af burmeserne og som levede i delta-regionen) kunne levere ikke alene transportmuligheder men masser af friske fødevarer. Men monerne, som frygtede burmesiske hævn togter, ville ikke røre en finger for at hjælpe. Således var invasionstyrken nødt til at opholde sig i Rangoon i

seks måneder under monsuntidens regn medens dysenteri, kolera og malaria medførte, at kun et beskedent antal var til rådighed ud af den originale styrke på omkring 11.000 mand.

En samtidig øjenvidnebeskrivelse af Rangoon

”Vi havde hørt Rangoon omtalt som et sted med betydelig handel og af kommerciel vigtighed. Vi kunne derfor ikke undgå at føle skuffelse ved byens usle og fattige udseende. Byen bestod af en stor samling træhytter og skure og var omgivet af et plankeværk 16 til 18 fod højt,

Britisk storm den 10. juni 1824 på et mindre palisadefort ved Kemmendine ved floden nordvest for Rangoon. Joseph Moore.

hvilket effektivt lukkede af for udsigten til floden, som løb forbi, og gav byen et indesluttet og usundt miljø. Husene i Rangoon og i de andre byer var bygget af træ eller bambus. De af førstnævnte materiale tilhørte almindeligvis regeringens embedsmænd eller mere velstående borgere. Gulvene var hævet nogle fod over jorden, hvilket medvirkede til husesundhed og komfort.

Men området under gulvene var næsten uden undtagelse samlingssted for skidt og stillestående vand, hvorfra der under dagens hede hele tiden steg dårlig luft op. Kun den høje Swedagon-pagode tiltrækker universal beundring. Den hæver sig i glans og pragt over byen og udgør en slående kontrast til dens omgivelser. Swedagon-pagoden står på toppen af en stejl jordhøj, der ligger ca. 2,5 kilometer nord for Rangoon. Byens afskyelige skraldemænd i form af flokke af magre svin hjemsøger gaderne om dagen. Og om natten bliver de afløst af bander af sultne hunde, som fuldkommen berøver den fremmede sin søvn ved deres uophørlige hylen og midnatsskænderier. Transport i nedre Burma foregik normalt ad vandvejene. Landeveje, som vi kender dem, fandtes ikke i de nedre provinser. Stier derimod førte gennem skovene i alle retninger. Det krævede hårdt arbejde at gøre dem brugbare til militære formål. De var ufarbare i regntiden og blev stort set kun anvendt af stammer, der dyrkede jorden og levede i usle små landsbyer”.

De burmesiske soldater og deres foretrukne kampform

Udover den stående hær på 60.000 mand antages det, at burmeserne kunne rejse betydeligt flere, da alle mænd i landet kunne blive sendt i krig. Langt den overvejende del var udrustet med sabler og spyd og kunne betegnes som bondesoldater. Kun en beskedent del havde geværer. I deres sædvanlige krigsførelse mødte de sjældent deres fjender på åben slagmark. Fra tidlig ungdom blev de instrueret og trænet i at bygge og forsvare palisadeforter, fra hvilke de udviste stor kampiver. Med spyd og geværer holdt de fjenden fra livet, hvorefter de omgik og udmattede fjenden ved natangreb. På den måde havde de i en årrække overvundet alle de omkringliggende småstater og var frygtet af selv kineserne som en kraftfuld og krigerisk nation.

Burmesere var meget overtroiske. De troede på astrologers forudsigelser. De mente, at månen havde indflydelse på forskellige hændelser, og astrologerne spåede om alt fra fastsættelsen af et fordelagtigt tidspunkt for et angreb til alle livets almindelige forhold. Intet ville lykkes uden at konsultere en

Del af hæren opmarcheret den 8. juli 1824 før angrebet på et palisadefort. I højre hjørne ses et af de tidligste billeder af et Congreve-raketbatteri udviklet af Sir William Congreve i 1804. Joseph Moore.

Kampe den 8. juli 1824 nord for Rangoon mellem britiske tropper der er trængt ind i et større palisadefort, og burmesiske styrker på flugt. Joseph Moore.

Angreb til søs den 8. juli på palisadeforter ved Pagoda-Point ved Rangoon-floden. Joseph Moore.

Den 1. Britisk-Burmesiske Krig 1824-1826

astrolog Som følge heraf var astrologer meget ansete og fandtes i alle afkroge af landet.

Burmeserne angriber

Da burmeserne blev klar over, at briterne var landet i Rangoon og havde mulighed for at sejle op ad Irrewaddy-floden mod hovedstaden Mandalay, gik den indledende burmesiske plan ud på at stoppe de britiske styrker i Rangoon. De byggede en ring af palisadeforter placeret ved strategiske punkter nord for byen mellem Kemmendine ved Rangoon-floden og Pazundaung Creek i håbet om, at det ville tvinge briterne til at aflyse felttoget. Imidlertid angreb briterne to palisadeforter og jagede de burmesiske tropper ud og besatte forterne. Burmeserne blev klar over, at briterne udgjorde en reel trussel, og at der var behov for en større indsats. General Maha Bandoola var nu nået frem med sine 60.000 mand og et betydeligt antal kanoner. Imod ham indsatte briterne knap 4.000 kampklare mand støttet af kanonbåde på Rangoon-floden og Pazundaung Creek.

Den 30. november bemærkede briterne i et af de erobrede palisadeforter ved Kemmendine, at himlen begyndte at gløde. Snart var floden fuld af 100 fod lange brandbåde, der flød ned af floden mod de britiske skibe. Det blev til en kamp mellem britiske matroser, der fik travlt med at afværge brandskibene og både fulde af burmesere, der sværmede

Burmeserne forsøger natten til den 6. september 1824 at generobre palisadefortet i Dalla. Captain Frederick Marryat.

efter brandskibene. Selv om briterne samtidig blev angrebet fra landsiden, lykkedes det at slå angrebene tilbage.

Briterne tager initiativet

Den 2. og 3. december angreb general Bandoola de palisadeforter briterne havde erobret ved Kemmendine igen men blev hver gang slået på flugt. Den 5. december overraskede Campbell Bandoola med et pludseligt udfald mod den burmesiske venstre flanke. Udfaldet endte med, at burmeserne blev sendt på vild flugt, og Campbell skønnede, at omkring 5000 burmesere blev dræbt eller såret den dag. Det lykkedes Bandoola at samle 20.000 mand ved et palisadefort ved Kokine tæt på Pazundaung Creek.

Forsvarerne blev hurtigt smidt ud af en britisk styrke på kun 1.300 mand med massiv artilleristøtte. I mellemtiden havde briterne også opnået store fremskridt

på felttogets andre fronter. I forbindelse med opholdet i Rangoon havde enheder besat Syriam, Martaban, Ye, Tavoi og Mergui. Tidligt i 1825 blev hovedstaden i Arakan erobret og en systematisk besættelse af provinsen gennemført. Men håbet om at kunne angribe den burmesiske hovedstad, Mandalay, fra denne side måtte opgives som følge af mangel på en farbar vej over bjergene.

Briterne forfølger de flygtende burmesere

Den burmesiske hær begyndte at gå i opløsning. Med 7.000 udvalgte mænd trak Bandoola sig tilbage til Danubyu noget oppe ad Irrewaddy-floden og byggede et stort palisadefort. På dette tidspunkt ankom forstærkninger til den britiske invasionshær i Rangoon. Campbell forfulgte burmeserne med 2.500 mand til lands og 1.300 i små flodbåde.

Den 1. april nåede landtropperne frem og iværksatte om natten et bombardement med artilleri, morterer og raketter. Næste morgen medens briterne endnu var i deres skyttegrave opdagede de at burmeserne var flygtet i løbet af natten. General Bandoola var blevet dræbt af en britisk mortargranat, og generalens død havde demoraliseret de burmesiske soldater. Campbell avancerede yderligere op ad floden til byen Prome halvvejs på vejen til Mandalay. Her måtte han slå lejr på grund af regntiden. I Prome forsøgte burmeserne sig med samme taktik, som de havde brugt i Rangoon med at bygge palisadeforter rundt om den britiske lejr. Den 1. december angreb briterne disse forter et efter et, indtil burmeserne den 5. december anmodede om fred.

Yandabofredsftalen den 24. februar 1826

Men de britiske fredskrav - afståelsen af Arakan, Tenasserim, Assam og Manipur foruden betalingen af en krigsskadeer-

Britisk infanteri støttet af flydende batterier angriber og erobrer den 6. september 1824 palisade fortet i Dalla beliggende overfor Rangoon på den modsatte bred af Rangoon-floden. Kunstner ukendt.

statning i rupees svarende til en million pund sterling - ramte de burmesiske forhandlere så hårdt, at de på alle mulige måder forsøgte at overtale briterne til at reducere deres krav og i særlig grad at slette kravene vedrørende Arakan og krigsskadeerstatningen. Men briterne var ubøjelige.

Et forslag til en fredsaftale blev underskrevet den 3. januar 1826, og burmeserne fik frist til 18. januar til endelig godkendelse. Da datoen blev passeret uden ratifikation, rykkede Campbell længere op ad floden. Han var omkring 70 kilometer fra Mandalay i en by ved navn Yandabo da to europæiske missionærer, som var blevet løsladt fra burmesisk fangenskab til lejligheden, ankom med en godkendt traktat og 250.000 pund i guld og sølv som 1. afdrag på den krigsskadeerstatning, der var krævet af briterne.

Den 24. februar 1826 blev Yandabofredstraktaten underskrevet og det britiske fremstød standset. I tillæg til de store landafståelser og den lammende krigsskadeerstatning - for Burma havde intet pengesystem, og skatterne blev hovedsagelig betalt i form af varer og gods - måtte hoffet i Mandalay love at afholde sig fra al indblanding i staterne ved den nordøstlige grænse til Britisk Indien, at modtage en britisk resident i Mandalay, og udnævne og udsende en burmesisk repræsentant med bolig i Calcutta.

Krigens pris og resultat

Krigen, strategisk så vel udtænkt, og gennemførelsen så dårligt ledet i dens tidlige stadier, kostede dyrt i mænd og udstyr. Generalguvernøren for East India Company, Lord Amherst, var temmelig ny og uerfaren på posten i Calcutta og var derfor i starten under indflydelse af militærets seniorofficerer. Fra sin forgænger, den fungerende generalguvernør John Adam, arvede

Den store brand i Dalla ved Rangoon-floden den 6. september 1824 med den britiske flåde opankret på floden. I forgrunden hjuldamperen HMS Diana. Joseph Moore.

han en territorial grænsestrid om den Britisk-Burmesiske grænse ved Naaf-floden og for tredje gang over en årrække kom det til kampe den 24. september 1823. Da han ikke ville tabe ansigt i en tid med burmesisk territorial aggression, beordrede generalguvernør Amherst tropperne indsat.

Den 1. Britisk-Burmesiske Krig fra 1824 til 1826 anses for at være det dyreste felttog, der nogensinde var udkæmpet af British East India Company med 15.000 døde britiske og indiske soldater ud af en indsats på 40.000 mand. Størstedelen, nogen kilder nævner 96 procent, døde af malaria og dysenteri. Krigens omkostninger på 13 millioner pund var medvirkende til en efterfølgende økonomisk krise i Indien. Direktørernes økonomi i British East India Company lå i ruiner. Ingen har forsøgt at sætte tal på de burmesiske tab for civile og soldater, men der er ingen tvivl om, at de var betydeligt højere. Med støtte fra venner som George Canning og hertugen af Wellington lykkedes det generalguvernør Amherst at undgå at blive hjemkaldt i unåde.

Men krigen havde også udstillet Burmas svagheder efter trekvart århundrede med ekspansion, som havde udmattet

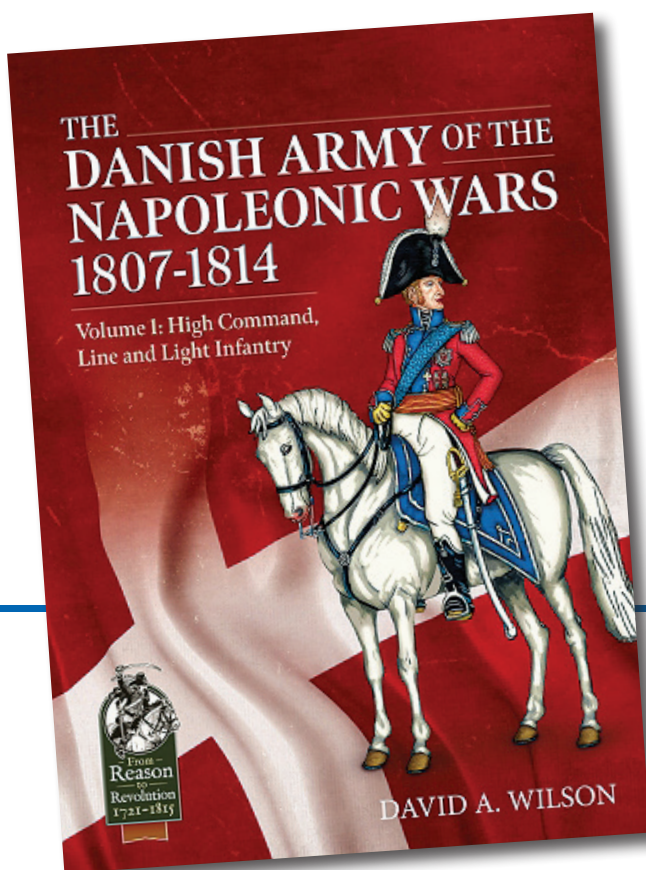
landet. Selv ikke den geniale feltherre Maha Bandoola, hvis han havde overlevet, kunne have frelst Burma. Burmesisk historie skulle nu tage en ny drejning. Landet beholdt sine 3 hovedhavne Bassein, Rangoon og Martaban. Men Burma havde udover Assam og Manipur tabt sine to store kystprovinser i form af Arakan og Tenasserim til det ekspanderende British East India Company hvis flåde nu dominerede det Indiske Ocean. British East India Company's tropper forlod Rangoon efter betalingen af 2. afdrag af krigsskadeerstatningen i 1827, et træk der gav kong Bagyidaw mulighed for at redde ansigt. Han lod bekendtgøre, at de udmattede briter havde tigget om fred, men siden de ikke havde penge nok til at betale billetten, havde han storsindet betalt for turen hjem for dem. ■

Kilder:

- 1) Our Wars with the Burmese. Thai-Burmese Conflict 1539-1767. Prince Damrong Rajanubhab. Oversat til engelsk af U Aung Thein, White Lotus, 2001, Bangkok, Thailand.
- 2) Travels from India to England (1827) af James Edward Alexander
- 3) Imperial Echoes, Eye-Witness Accounts of Victoria's Little Wars, Robert Giddings, 1996, Leo Cooper, 190 Shaftesbury Avenue, London, UK
- 4) The Colonial Wars Source Book, Philip J. Haythornthwaite, 1995 Arms and Armour Press, 125 Strand, London, UK
- 5) Diverse opslag og sider på Wikipedia bl.a. a) Heritage history, Burmese Wars, b) India and Associated Regions, Burma

Den 27. marts 1825 efter regntiden stormer de britiske styrker palisadefortet i Danubyu ved Irrawaddy-floden. Hjuldamperen HMS Diana deltager i kampene. General Bandoola falder, burmeserne flygter og vejen ligger åben for fremrykning mod hoffet i Mandalay, Thornton.

Danske uniformer under Napoleonskrigene

Den engelske historiker David Wilson præsenterer i et nyt værk den danske hærs opbygning og uniformering i perioden 1807-1814. Første bind ud af tre er nu udkommet.

Af Hans Chr. Wolter

Da jeg blev bedt om at skrive forordet til dette bind, der udkom i april 2020, er det hensigtsmæssigt - som grundlag for anmeldelsen - her at medtage teksten.

Hans Chr. Wolters forord

David Alan Wilson, who took the Artist's name of Jacdaw, has placed on the table his first volume in a planned extensive work on The Danish Army of the Napoleonic Wars 1807-1814. This is a remarkable and beneficial achievement. Together with his early education in the history of art and his dedication to historical re-enactment and production of figurines combined with his profound interest in l'Ancien Régime has paved his way into writing and painting about this fascinating period of political and military turmoil within the dual monarchy of Denmark and Norway. Further, being a member of the French La Sabretache; Société d'Etudes d'Histoire Militaire has definitely added to his dedication and qualifications for military dress.

An obvious Danish contribution to this publication has been given by Jørgen Koefoed Larsen, Member of Danish Military Historical Society - who sine qua non has contributed generously with his vast and reliable knowledge of every area of research on this subject.

The value of portraying this particular subject in the English language is considerable further to the fact that only a few keen readers outside of Scandinavia have read in detail and at length in this field due to its intricate terminology, which is

not accessible in one of the main languages. For such a task a master is required – and Jacdaw was available and has thoroughly transmitted his knowledge.

The military uniforms are spectacular. Their use is obvious as they must fulfil the purpose of both identifying on the field of conflict the nationality of the wearer as well as being a source of inspiration in times of peace. Basically, the study of the uniforms of the Napoleonic wars requires both the consideration of the conditions of life in the field and to the government's need to signal its own splendour – and thus its military power.

Throughout the first centuries of Danish-Norwegian uniforms they were conspicuously influenced by the victorious military nations. When absolute monarchy was introduced in 1660, French principles of dress codes became universal. The Danish-Norwegian army experienced a reorganisation in 1761, and simultaneously the Prussian model became the example to follow. Subsequently in the fields of military organisation and tactics, inspiration was deduced from leading Danish officers' experiences during The Seven Years War (1756-1763), The American War of Independence (1775-1783), The Russian-Swedish War (1788-1790), and from the early French Revolutionary Wars (1792-1801).

Around the opening of the new century a couple of new trends became increasingly evident. Firstly, with effect from 1803 the regulation of conscription made the armed forces in principle entirely

national. Secondly, the appearance of the enrolled subjects was cared for in elaborate detail by Crown Prince Frederik, who from 1784 ruled as prince regent, and became king in 1808. Over the years he developed a well-informed knowledge in military matters, and as head of the dual monarchy he avoided a long and bloody war until 1807. He was advised how to benefit from the armed neutrality, and he gained time to prepare for strengthening the efficiency and the self-respect of his armed forces. So, also for uniforms for the army of Denmark and the duchies as well as for the army of Norway he issued numerous and meticulous instructions.

The uniform colours for the two life regiments remained stable in the royal colours of red and yellow. However, whenever needed, a constant stream of changes floated from the royal hand. For uniforms and equipment, he distanced himself from France, Sweden and partly from Great Britain, as they were his most likely enemies, and found instead inspiration from the closest ally until 1811 - Russia - and in addition from Austria, Prussia and other German states - in particular Hessen-Cassel.

Already as prince regent he made it clear that Denmark and Norway would not just copy, but rather design everything for their own use and style, forming the best possible functioning and well cared for army to defend the kingdoms. So, his armed forces beca-

me armies of their own in colour and design. This unique appearance - due to direct royal influence during the Napoleonic wars - make the armed forces of the dual monarchies a fascinating study.

In order to produce fully reliable results within this field, a qualified use of authentic historical sources remains a must. Thus, only a study of the normative sources, and how regulations would be applied according the King's approvals and to his directives is insufficient, as these sources will not depict wie es eigentlich gewesen. Contemporary artists, who depicted the very appearance of the soldiers, take on an important role - because their paintings were visible for comparison at the same time as the uniforms and equipment were actually being in service. Although very few uniforms have survived, the few which have are very important, especially if they remain conserved unaltered.

Jacdaw's use of these three very different sources of information is balanced, critical and thus reliable.

So, this is a solid way of approaching the interesting but difficult theme, and it makes the final result invaluable. Through the fascination of this colourful edition disposing of this publication immediately becomes apparent and beneficial.

*Hans Christian Wolter
President of Danish
Military Historical Society*

Anmeldelse af værket

Skabelsen af David Wilsons værk tager visuelt sit udgangspunkt i krigsspillerens behov for let tilgængelig brug af faktuelle oplysninger om den danske hærs udseende og udrustning under Napoleonskrigene. Forfatteren har således med egen sikker hånd skabt en lang række farvelagte plancher over hver enkelt enheds tropper afbildet i almindelig retstilling. Formen er velkendt, når formålet er at levere systematiske uniformsafbildninger, der kan bistå blandt andet krigsspillere, men også andre med lignende behov. Hæren brugte dog ikke systematisk den moderne retstilling. Se for eksempel Johannes Senns fine afbildning af en gardere fra Den Kongl. Livgarde til Fods 1807, hvor højre fod er sat en håndsbred bag den venstre.

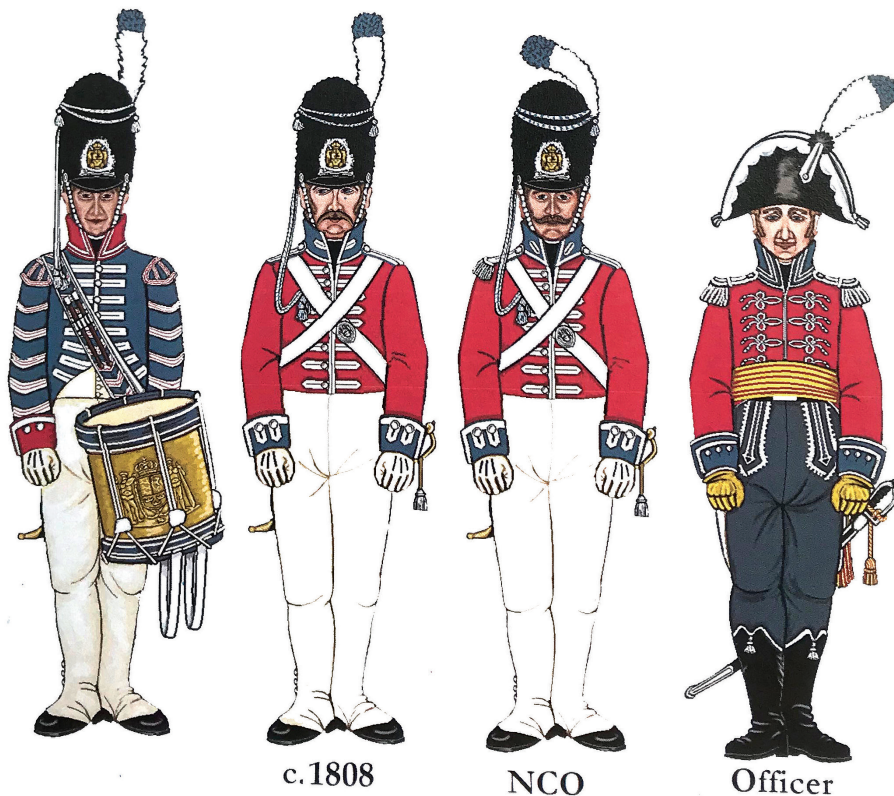
Når jeg i forordet om rekrutteringen til hæren angav 1803, skyldes det, at pr. 1. juli 1803 skulle rekrutteringen ske udelukkende ved udskrivning af landets eget unge mandskab og ikke som nævnt i denne udgivelse på s. 17, at ændringen skete i

c. 1806

Sharpshooter

Officer

c. 1808

NCO

Officer

Den Kongl. Livgarde til Fods. Planche med uniformsafbildninger. Uniformerne dækker 1806-1807 med undtagelse af garderen og underofficeren i nederste række, der dækker 1808.

1802. Lignende unøjagtigheder undervejs kunne undgås ved brug af faktuelle noteoplysninger om kilderne.

Når det kommer til forståelse af uniformernes udseende ud fra bogens systematiske opbyggede plancher, vil det for læseren være en fordel først at orientere sig i de tekstmæssige præsentationer s. 31-40 og s. 48-89. Kun med hjælp fra disse tekster kan brugeren

forstå, hvorfor der ikke har været behov for regelret og overalt at afbilde både uniformernes for- og bagsider, såvel for 1803- som for 1808-typerne. På den vis kommer forfatterens solide tegnearbejde bedst til sin ret.

Bogen indeholder også perspektiverende kapitler om den historiske baggrund for dobbeltmonarkiet og rekrutteringen samt tematiske indledninger til præsen- ▶

Danske uniformer under Napoleonskrigene

tation af de enkelte våbenarter. Endelig er fanerne godt gengivet i farve. Dette er gjort med udgangspunkt i Hærplanen af 1785 og med enhedernes navne før tronskiftet i 1808, hvilket selvfølgelig ikke udelukker behovet for at nærlæse de oplysninger, der er fint givet undervejs om gennemførte ændringer mellem 1807 og 1814.

Afsnittet om infanteriets basale taktik er pædagogisk godt opbygget og fint forsynet med forståelige diagrammer, der hviler på kobberstikkene i Eksercerreglementet af 1787 revideret i 1803. For en dybere forståelse af det danske særkende inden for "den lille krig", kunne der med fordel fra eksercerreglementet have været benyttet dets "Tillæg af de anordnede Regler for den adspredte Fægtnings-Maade".

Selvom der i bogen ikke indgår oplysning om, hvordan de systematiske

uniformsaffbildninger er blevet til, er resultatet blevet brugbart. Hovedudfordringen er som bekendt, at der på dette område ikke overalt findes sikker skriftlig viden om, i hvilken udstrækning kgl. approberede tegninger, forordninger og resolutioner er blevet efterlevet i freds- og krigstid. De samtidige kompetente kunstneres arbejder rummer en særlig pålidelighed, da de stod til kongelig og almindelig bedømmelse. Von Brockdorffs og Johannes Senns præcise produktioner er blevet anvendt, og godt for det!

Hele syv små appendices er det blevet til; herunder er gennemgangen af de danske musketter nyttig.

Det er usædvanligt med en engelsksproget udgivelse om temaet. Tilbage i 1976 fik vi fra Osprey Jack Cassin-Scotts Scandinavian Armies in the Napoleonic Wars. Wilsons værk er imidlertid af en helt anden og meget højere kvalitet, fordi brugen af kilder er langt mere omhyggelig og kritisk. Det er jo også kun til gavn, at engelsksprogede læsere kan se til eksempel, hvor velfungerende den danske hær under felttoget i Nordtyskland i 1813-1814 tog sig ud - se Selskabets

særnummer Det danske Auxiliærkorps i Nordtyskland 1813, december 2013.

Dette bind hedder: The Danish Army of the Napoleonic Wars 1807-1814. Organisation, Uniforms & Equipment. Volume 1: High Command, Line and Light Infantry. Selvom Den Kongl. Livgarde til Fods ikke fremgår af titlen, er enheden medtaget.

Volume 2 vil fokusere på kavaleri og artilleri, mens Volume 3 er planlagt til at dække både danske borgervæbninger og frivillige enheder samt hele den norske hær.

Resultatet er med det første bind vellykket, og derfor bliver det spændende at se helheden, når de følgende to bind ligger på bordet!

David A. Wilson:
The Danish Army of the Napoleonic Wars 1807-1814.

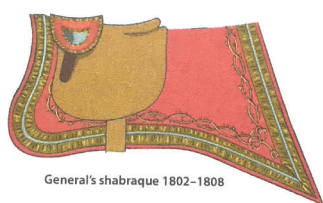
Volume 1: High Command, Line and Light Infantry. I serien From Reason to Revolution 1721-1815.

Paperback 297 x 210 mm.

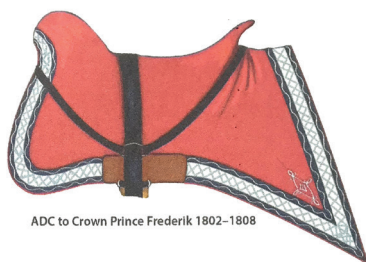
Udgivet af Helion & Company.

148 pages, 42 colour plates. £29.95.

Danish Officers' Shabraques

General's shabraque 1802-1808

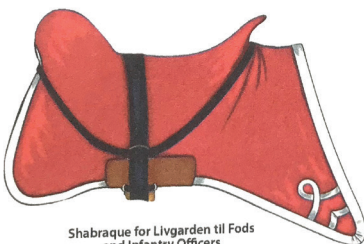
ADC to Crown Prince Frederik 1802-1808

Shabraque for Officers 1808

Shabraque for Guide Officers

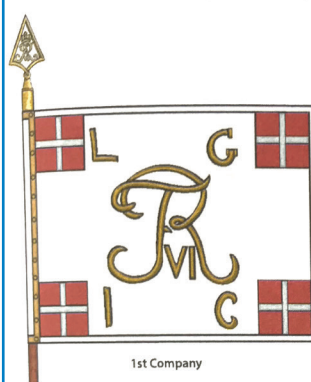

Shabraque for Livgarden til Fods and Infantry Officers

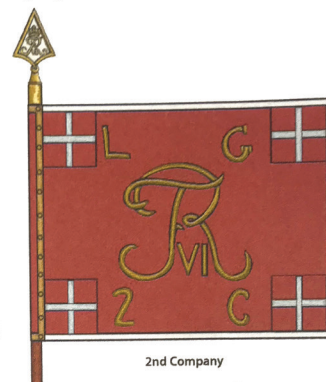

Shabraque for Jæger and Light Infantry Officers

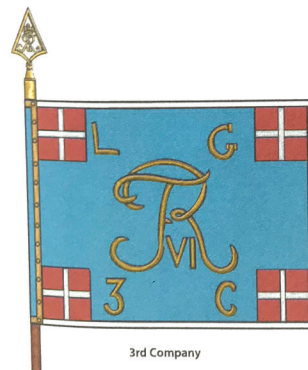
Danish Infantry Colours XVIII
Livgarde til Fod, Company Fanions c.1808

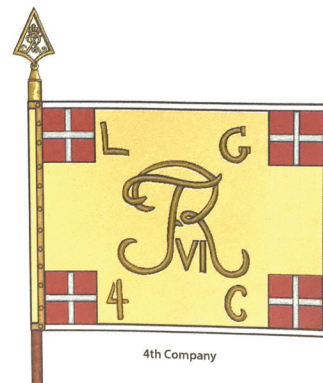
1st Company

2nd Company

3rd Company

4th Company

Det er nyttigt, at bindet indeholder en side med afbildninger af valdrapper efter udvalgte approbationstegninger. F.eks. kunne der også være valgt Valdrap for Generalstaben, 1802:307:B. Den sidste af de seks valgte afbildede valdrapper baserer sig på en rekonstruktion fremlagt af vort æresmedlem, Jørgen K. Larsen.

Bindet rummer en gennemarbejdet præsentation af infanterifaner. Heri indgår også en enkelt side om kvarterfaner - dvs. kompagnimærker efter Frederik VI's tronbestigelse. For 1. kompagni af Den Kongl. Livgarde til Fods er mærket hvidt ligesom i enhedens hvide gallafane fra 1767.

Bog anmeldelse: Svensk værk om Skånske Krig

Den svenske historiker Michael Fredholm von Essen skriver om krigen og om både den danske og svenske militærorganisation.

Af Simon Papousek

Skånske Krig blev udkæmpet mellem den danske og svenske konge i 1675 til 1679. Det var en krig, hvor den danske Kong Christian den Femte (1670-1699) så sit snit til at generobre Skåne, sådan som Roskildefreden i 1658 havde dikteret. Ambitionen havde formentligt også et hævnmotiv, idet Sveriges storhedstid var bygget på militære nederlag og efterfølgende afståelser for Danmarks vedkommende. Generobringen skulle ske ved en operation til søs, som skulle begrænse den svenske flådemagts bevægelsesfrihed i Østersøen og ikke mindst Øresund. Det skulle endvidere ske ved en invasion mod nord fra Norge og en invasion af selve Skåne, dér hvor afstanden mellem Danmark og Skåne var mindst. Det vil sige et hvilket som helst sted over Øresund. Endvidere indebar den samlede operation angreb på svenske besiddelser på Rügen.

Bogens formål er udover at beskrive krigen i sin helhed, også at samle op på de hidtidige forskningsresultater og bringe nogle nye konklusioner frem i lyset. Og lad det være sagt med det samme – mit forskningsoverblik er langt fra tilstrækkeligt til, at jeg kan konkludere hvorvidt Michael Fredholm von Essen formår at indfri formålet. Jeg må dog konkludere, at jeg ikke har kunnet finde

noget sted, hvor den aktuelle forskning som sådan diskuteres. Grundlaget for bogen er primært svensk materiale og enkelte danske bøger. Her har forfatteren flittigt brugt Vaupells bøger om den danske og norske hærs historie og N.P. Jensens *Den skaanske krig 1675-1679*. Begge disse titler her fra henholdsvis 1872 og 1900. Desværre er der ikke blevet plads til Finn Askgaard's *Krigen i Øresund*. Eller noget der er af nyere dato. Men det kræves selvsagt at det bliver skrevet.

Charles XI's War fører læseren igennem krigen fra en indledning, der beskriver dansk og svensk militærorganisation og taktik samt udrustning. Fremstillingen af krigen begynder i Tyskland nord for Berlin i Slaget ved Fehrbellin og dernæst til den danske plans første fase, herredømmet til søs. Krigslykken går Danmarks vej til at begynde med, men da vinteren begynder i 1676, begynder svenskerne så småt at få mere og mere fat. Året kulminerer i det danske nederlag i Slaget ved Lund, som også er det slag, der får allermost opmærksomhed i bogen. Udover hårdnakkede og stædige - men mislykkede - forsøg på blandt andet at erobre Landskrona, mister danskerne efterhånden terræn, og krigen vipper over til svensk fordel.

Slaget ved Halmstad, der også kendes under navnet Slaget ved Fyllebro, var et afgørende slag under skånske krig mellem Sverige og Danmark. Det stod uden for Halmstad den 17. august 1676, da en dansk hær blev besejret. Maleri af Johann Philipp Lemcke.

Detaljeret gennemgang

Bogen er meget detaljeret i sin gennemgang, og forfatteren formår på fornem vis at disponere godt over de 4 års krig med de mange slagmarker og personnavne. Ud over en indledende oplystning af de vigtigste protagonister, er der tilføjet en række bilag med både svenske og danske ordre de bataille. En anke til udgivelsen er, at kortmaterialet godt kunne trænge til en bedre fremstilling. Det er meget fint at bringe samtidige kort, men en del af kortenes æstetik forsvinder, når det blot gengives i sort/hvid. Og egentlig kunne det være fornuftigt, hvis der var blevet bragt et mere samtidigt kort. Det skal dog ikke stå i vejen for et velkomment og godt værk.

Den svenske professor Michael Fredholm von Essen har skrevet flere titler inden for militære forhold og krigshistorie. Således er han forfatter til yderligere tre titler i forlaget Casemates serie Century of the Soldier 1618-1721, hvor denne titel er nummer 40. Bogen er disponeret som noget der tåler sammenligning med en kombination af Osprey Publishings men-at-Arms serie og Campaign serie.

Michael Fredholm von Essen:
Charles XI's War.
The Scanian War Between Sweden and Denmark, 1675-1679.
Forlag: Casemate.
124 sider, mange illustrationer;
Pris ca. 300 kr. på nettet.

Interessen for det nye Frihedsmuseet fra bl.a. modstandsfolk og deres familier var stor på åbningsdagen.
Foto Thorkild Jensen

Frihedsmuseet i nye rammer

Det nyåbnede Frihedsmuseet gør på en vellykket måde historien om Besættelsen interessant og nærværende. Den russiske besættelse af Bornholm bør dog præsenteres bedre.

Af Henrik Denman

Frihedsmuseet er nu åbnet i nyt udseende og moderne fremstilling. En brand i 2013 ødelagde det gamle museum og førte til beslutningen om at opføre et nyt. Det er et vigtigt sted for alle, der interesserer sig for Besættelsen, og forventningerne til det nye museum har været store.

Frihedsmuseet er museet for Danmarks modstandskamp, og man kan tage udgangspunkt i den socialdemokratiske statsminister Vilhelm Buhls tale i radioen den 2. september 1942. Talen var en opfordring til at følge myndighedernes anvisninger og respektere gældende lov, med andre ord at afholde sig fra modstandsaktiviteter. Ellers risikerede man,

at tyskerne mistede tålmodigheden med danskerne og måske indførte skrappe tiltag. Det var en tale, der nød bred opbakning i befolkningen, men som især efter krigen er blevet omtalt som ”stikkertalen”.

Det nye Frihedsmuseet fortæller historien om dem, som ikke fulgte henstillingerne, og som gik aktivt til modstand. Museet skildrer først og fremmest frihedskampen. Gennem hele udstillingen fortælles historien om fire modstandsfolk fra begyndelsen af Besættelsen i april 1940 til befrielsen i 1945, og der sluttet af med en film, hvor modstandsfolkene videre skæbne skildres.

Personlige skæbner

De fire er Jørgen Kieler, der sammen med sine søskende blev aktiv i den borgerlige frihedsbevægelse Holger Danske og blev taget af tyskerne til kz-lejren Porta Westfalia; Musse Hartig, som blev aktiv i den kommunistiske modstandsbevægelse BOPA; Karl Christensen, der var kommunist og kæmpede

Frihedsmuseet ligger ligesom det tidligere museum i Churchillparken tæt på Kastellet i København.
Foto Camilla Stephan

Under Første Verdenskrig udfoldede de krigsførende stormagter en omfattende spionage og efterretningsvirksomhed i Danmark.

Museumsinspektør Kristian Bruhn har modtaget 660.000 kr. til et forskningsprojekt om efterretningsvirksomhed i Danmark under Første Verdenskrig.

Han er ph.d. i historie og museumsinspektør på Mosede Fort Danmark 1914-18. Han blev i 2017 ph.d. fra Københavns Universitet på en afhandling om Danmarks militære efterretningstjeneste under de slesvigske krige og skabelsen af en permanent tjeneste i fredsperioden fra 1864 til 1914. Han har skrevet om emnet i en artikel "Den danske hærs efterretningsvæsen og brug af spioner under den Første Slesvigske Krig" i Dansk Militærhistorisk Kommissions tidsskrift Fra krig og Fred 2018.

Holland og Danmark var væsentlige slagmarker for de hemmelige tjenester, som foretrak at operere fra neutralt territorium. Fra ambassaderne i København flød en lind strøm af krypterede meddelelser hjem til de russiske, tyske, britiske og franske regeringskontorer. Svenske medier kaldte København for "Spionernes Eldorado", og dansk politi efterforskede omkring 1000 personsager.

Danmark var primært blot en trædesten for de krigsførende magters hemmelige operationer rettet mod hinanden, men spionagen var også rettet mod Danmark. Den tyske militære ledelse frygtede gennem hele krigen en britisk landsætning af tropper i Jylland og udarbejdede derfor omfattende planer for en præventiv besættelse baseret på rapporter fra tyske agenter.

Spionage under Første Verdenskrig

Spionage og overvågning er ikke et nyt fænomen. Et nyt forskningsprojekt skal undersøge efterretningsvirksomhed i Danmark under Første Verdenskrig.

Danmark planlagde sit forsvar op til Første Verdenskrig ved hjælp af en spion i Berlin, hvilket blandt meget andet førte til beslutningen om at opføre Mosede Fort.
Foto: Visitgreve.dk

Den livlige aktivitet på dansk grund medførte omfattende danske modtræk og

en eksplosion i omfanget af hemmelig overvågning. Der blev tilbageholdt og afskrevet breve og telegrammer samt aflyttet telefonsamtaler som aldrig før.

Hektiske krigsår

Danmark blev ikke besat og inddraget i krigen, men for den militære efterretningstjeneste og dansk politi var det hektiske krigsår, som er centrale, hvis man vil forstå, hvordan de danske efterretningstjenester opbyggede den nødvendige knowhow.

Den danske regering og den militære efterretningstjeneste var imidlertid ikke enige i, hvordan disse trusler skulle håndteres og endte derfor med at overvåge og samarbejde hinanden. Forskningsprojektet, der ligger i forlængelse af Kristian Bruhns ph.d.-afhandling, er tænkt som et led i den fortsatte udvikling af museet på Mosede Fort. I sin forskning har Kristian Bruhn beskrevet, hvordan spionagesystemet i europæiske lande blev skabt i begyndelsen af 1900-tallet. Hans undersøgelser viser, at der fra før 1909 til efter 1918 i Danmark skete en eksplosion i omfanget af politisk overvågning.

Projektet påbegyndes den 1. september og forløber over to et halvt år. Det skal munde ud i en række artikler på engelsk og en bog på dansk.

H.D.

Nyt i Selskabet: Militærhistorisk kalender på Facebook

Mens Selskabet har ligget underdrejet i størstedelen af første halvår 2020 på grund af coronakrisen, har vi lanceret en nyhed, som alle kan følge med i uanset hvor man bor.

Vi har lavet en militærhistorisk kalender, som man finder på Selskabets Facebookside.

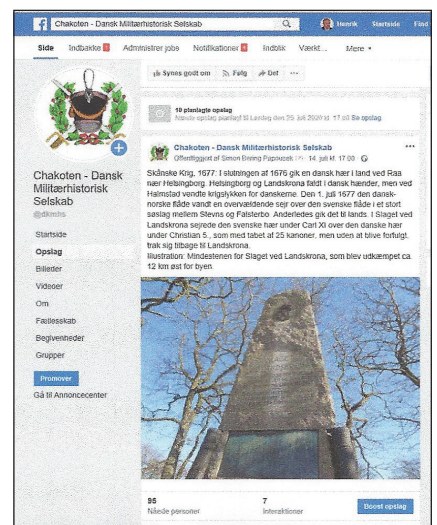
Hver uge lægger vi et nyt opslag på vores Facebookside om en begivenhed af militærhistorisk interesse. Her fortæller vi ord og billeder om store og små begivenheder, og på den måde kan man løbende finde oplysning om dansk militærhistorie og inspiration til at dykke ned i emner, der fanger ens interesse.

Bag det nye initiativ på Selskabets Facebookside står bestyrelsen, og det er medlemmer af bestyrelsen, som finder de interessante begivenheder og skriver en kort historie om hver enkelt begivenhed.

Det nye initiativ blev introduceret fra nytår, og siden har man bl.a. kunne læse om Treårskrigen 1848-1850, Skånske Krig, Den Danske Brigade i Sverige under Besættelsen, danske styrkers deltagelse i konflikten i Ex-Jugoslavien i 1999 og meget andet interessant – og alle artikler er illustreret med kort, samtidige fotos eller malerier.

Følg med på fra i dag på computeren eller mobiltelefonen på Facebook, Chakoten – Dansk Militærhistorisk Selskab.

H.D.

Chakoten – Dansk Militærhistorisk Selskab har lanceret en nyhed på Facebook, nemlig en militærhistorisk kalender.

Ny viden om Nyborg Slot

Bog anmeldelse:
Af Simon Papousek

I 2009 påbegyndte et større arkæologisk og historisk forskningsarbejde med at få Nyborg kortlagt. Det er der blandt andet kommet denne bog ud af.

Nyborg fæstning behandler det arkæologiske arbejde, der er blevet udført i de seneste årti med de opdagelser, der gjort i den forbindelse og med god sans for fæstningen og ikke mindst Nyborg som byen i midten i riget. For det er ikke kun en bog om udgravninger, fund af hvilke materialer der er brugt til hvilke tider og til hvilke dele af fæstningen. Det er i høj grad en bog – om end kort – om Nyborg som by og som residens for konger, helt tilbage til Valdemarstiden og frem sidste halvdel af 1800-tallet.

Bogen følger således også tidens udvikling og måder, hvorved fæstningsværker blev konstrueret og indrettet på. På den måde følger

læseren bygningens udviklingshistorie samtidig med, at Nyborg som by bliver beskrevet.

Bogen er ikke kun interessant for den fæstnings-interesserede læser (som ovenikøbet bor i Nyborg), men skal anbefales dén, der interesserer sig for bygningskunst, Danmarkshistorie og arkitektur.

Der er i de senere år gennemført nye udgravninger og undersøgelser på Nyborg Slot. Udgravningerne er del af et større forskningsprojekt om slottets og byens historie, og de beskrives nærmere i en ny bog.

Foto Kulturarv.dk

Claus Frederik Sørensen:
Nyborg fæstning.
Middelalder & renaissance.
Forlag: Syddansk Universitetsforlag.
Udgivet 2019; 148 sider; Illustreret;
Pris: 200,00 kr.

Dansk deltagelse i Syrienkrigen

Bog anmeldelse:
Af Simon Papousek

I perioden efteråret 2013 til sommeren 2014 deltog Søværnet i bortskaffelsen af kemiske våben fra Syrien, i den såkaldte Operation RE-CSYR. Fregatten Esbern Snerne danner rammen om fortællingen, som gives ud fra kontreadmiral Torben Mikkelsens dagbog, som han førte under operationen. Det er en fortælling om Søværnets seneste indsættelse i den (for tiden) igangværende krig i Syrien, hvor de kemiske våben og kapaciteter, som det syriske styre på den tid besad, konfiskeredes og blev bortskaffet af en flådestyrke, som altså blandt andet bestod af den danske fregat.

Det er samtidig fortællingen om, hvad en sådan operations enkeltdele består af – den konkret og operative del, samarbejdet med andre fartøjer, det diplomatiske arbejde med både syriske, tyrkiske og russiske skibe, som enten skal være med i operationen eller som simpelthen bare blander sig. Det er også en fortælling om det enorme arbejde, der ligger i en sådan operation, som ikke bare er om lastning og losning og håndtering af gods, men er en yderst kompliceret affære – både operationelt såvel som politisk. Men også livet ombord og ikke mindst savnet af familien er med i historien.

Det er en godt fortalt historie, formentlig under en eller anden form for redaktionel ledelse af Søværnets Historiske Konsulent Søren Nørby. Nørbys rolle synes en smule uklar, men dette skal ikke stå i vejen for en god læseoplevelse. Den er et forfriskende indslag i strømmen af bøger om forsvarets aktuelle indsættelser, som hidtil har været domineret af Afghanistan-fortællingerne.

Det kunne være interessant med en tilsvarende bog om anti-pirat operationerne i Adenbugten. Ikke kun for at fortælle om de enkelte begivenheder som her, men i det hele taget at danne grundlaget for en dybere forståelse for, hvorfor Danmark er så aktiv på den udenrigspolitiske militære scene. Og ikke mindst hvordan. Og af hvem.

Torben Mikkelsen og Søren Nørby:
Tohundrede dage.
Min tid som chef for Operation
Removal of Chemical Agents from
Syria 2013-2014.
Syddansk Universitetsforlag.
212 sider; Illustreret.
Pris 248 kr.

Fregatten
Esbern Snerne
sejlede i
efteråret 2013
til Middelhavet
for at indgå i
en FN-mission,
der skal fjerne
og destruere
kemiske våben.
Foto Forsvars-
galleriet

Kære medlem,

At der nu er blevet reduceret i den dvaletilstand, som Grundlovens §79 har befundet sig i, betyder at Selskabets medlemsmøder på ny kan afholdes.

Generalforsamlingen afholdes den 2. september 2020 kl. 19.15 på Rødovregaard.

Generalforsamlingen afholdes i medfør af indkaldelsen i marts 2020 nummeret af Chakoten, og den vil blive omgivet af børs og anvisningssalg.

Medlemsmøderne den 7. oktober, den 4. november og den 5. december afholdes som annonceret i Chakoten.

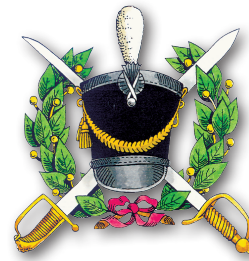
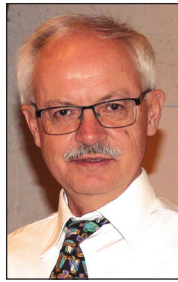
Selskabets protektor H.K.H. Prins Joachim tiltræder den 1. september 2020 stillingen som forsvarsattaché ved den danske ambassade i Paris. Prinsen fortsætter sine protektioner.

Selskabet ønsker vor protektor et stort tillykke med afslutningen af sin uddannelse ved École Militaire og en god vind med sin tiltræden som dansk forsvarsattaché.

Evt. nye situationer, som har indflydelse på årets resterende medlemsmøder, annonceres på Selskabets hjemmeside www.chakoten.dk.

Alle medlemmer ønskes en rigtig god sommer og fint helbred!

Med venlig hilsen
Hans Chr. Wolter
Præsident

Mødekalender 2020

Dansk Militær- historisk Selskab

Onsdag den 2. september

Generalforsamling, børs og anvisningssalg

Læs mere om generalforsamlingen
andetsteds på siden.

Anvisningssalg

De, der har meddelt mailadresser, får
lister over det udbudte tilsendt pr. mail.
Listen over effekter vil kunne ses på
hjemmesiden 14 dage før.

Søndag den 27. september

Befæstningens Dag

1914-18-grupperne deltager igen i år med
personel og udstyr på hhv. Vestvolden i
Rødovre og Gladsaxeområdet.

Vagtholdet fra Militærhistorisk Selskab
på Vestvolden deltager også i år.

Alle onsdagsmøder åbner
kl. 18.15, og de annoncerede
programpunkter (foredrag eller
andet) starter kl. 19.30.

Indkaldelse til generalforsamling

Før generalforsamlingen afholdes fra kl. 18.15 den årlige
børs, hvor alle medlemmer er velkomne til at medbringe
figurer, bøger og andre militærhistoriske effekter, som de
ønsker at afhænde.

Efter generalforsamlingen, kl. ca. 20.15, afholdes anvisningssalg af bøger og
tinfigurer, og som vanligt udsendes der liste, der tillige lægges på hjemmesiden.

Generalforsamlingen begynder kl. 19.15.

Dagsordenen er i henhold til vedtægterne:

- Valg af dirigent.
- Bestyrelsens beretning om Selskabets aktiviteter i det forløbne år.
- Fremlæggelse af det reviderede regnskab til godkendelse.
- Fastsættelse af kontingent.
- Fremlæggelse af eventuelle forslag.
- Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleant.
- Valg af revisor og revisorsuppleant.
- Eventuelt.

Jf. vedtægterne (findes på Selskabets hjemmeside www.chakoten.dk) skal
nærværende indkaldelse indeholde bestyrelsens beretning, revideret årsregnskab
og budget for indeværende år. Beretning, revideret årsregnskab og budget
kan læses i marts-nummeret af Chakoten.

HUSK: Dokumentation for indbetaling.

Krigens sidste år

Cultours, der har specialiseret sig
i at arrangere bl.a. militærhisto-
riske rejser, har udgivet to bøger
med titlen "Krigens sidste år". Det er en
samling af de vigtigste datoer i 1944-45,
det sidste år af 2. Verdenskrig. Dette år
var det blodigste i krigens seks år, og det
var præget af en række slag og begiven-
heder, som tilsammen fortæller historien
om et skæbnsvangert år.

Bogen er skrevet af eksperter i krigs-
historie, der hver især fortæller om en
dato, som er betydningsfuld for krigens
sidste år - fra Slaget ved Monte Cassino i
Italien, over D-Dag i Normandiet og den
store russiske sommeroffensiv i 1944 til
efterårets opslidende kampe, igennem
Ardenneroffensiven og forårets sidste
sprint mod Berlin og Det 3. Riges endeli-
ge undergang i Slaget om Berlin.

300-året for afslutningen på Store Nordiske Krig

Sverige sluttede fred med Danmark-Norge i 1720 og med resten af sine fjender i 1721. Efter 21 år var Store Nordiske Krig slut

Af Henrik Denman

Ved gottorpernes fæstning Tønning lykkedes det i foråret 1713 endelig for den danske hær at tvinge Stenbock og hans hær til overgivelse. Maleri af Christian August Lorentzen.

For 300 år siden – den 3. juli 1720 – sluttede Sverige fred med Danmark-Norge og med resten af sine fjender i 1721. Efter 21 år var Store Nordiske Krig slut.

Store Nordiske Krig bød på flere store slag. Krigen tog sit udspring i et opgør om hertugdømmet Gottorp. I 1700 planlagde den danske kong Frederik 4. et opgør med arvefjenden Sverige, som havde sat sig tungt på Østersøregionen og udgjorde en trussel mod naboerne Danmark-Norge, Rusland og Polen-Sachsen. For Danmark var truslen endnu større, for Sverige havde allieret sig med hertugdømmet Gottorp, så Frederik 4. sendte sin hær mod syd for at få gjort en ende på gottorperne.

Mens den danske konge havde sin opmærksomhed rettet mod Gottorp, gik den unge svenske konge Karl 12. i land med sin hær nord for København og angreb. England og Nederlandene bakkede ham op, og Frederik 4. måtte øjeblikkeligt opgave sit forehavende og trække sig ud af krigen. Englænderne og nederlænderne var tilfredse, og Karl 12. forlod nødtvungent Sjælland igen.

Danmark var dømt ude de næste ti år, men i 1709 led Sverige et knusende nederlag til Rusland i Slaget ved Poltava, og den svenske konge måtte lettere såret flygte i eksil i Osmannerriget, hvor han blev i fem år.

Slaget ved Helsingborg 1710

Samme år kom Danmark på ny ind i krigen. Frederik 4. mødte på vej hjem fra en lang ferierejse til Venedig sin allierede, August den Stærke af Polen. De blev enige om at genoptage krigen mod Sverige. Med Karl 12. ude af

billedet, kunne Frederik generobre de tabte provinser Skåne, Halland og Blekinge. I november 1709 gik en dansk hær i land ved Råå lige syd for Helsingborg.

Til alles overraskelse lykkedes det Skånes guvernør, general Magnus Stenbock, at få samlet en ny, stor hær. Den 10. marts 1710 mødtes de to hære i et stort slag ved Helsingborg. Det blev den danske hærs store nederlag. Danskerne trak sig ind i Helsingborg by, hvor en af krigens mest grusomme scener udspillede sig. De brændte, hærgede og ødelagde svenskerne huse og forsyninger. Derefter slog den danske hær sine 6.000 heste ihjel og spredte ligene ud over hele byen.

Krigen foregik også til søs. Efter det mislykkede felttog i Skåne blev det den danske flådes rolle at blokere de svenske besiddelser i Nordtyskland. En række succesfulde søslag sikrede dansk søherredømme i Østersøen. Søkrigens skueplads flyttede sig til den svenske Katttegatkyst. Her trådte den dansk-norske søhelt Tordenskjold frem i rampelyset. Han foretog en række dristige angreb på svenskernes forsyningslinjer og befæstede anlæg. Dermed var han med til at sabotere Sveriges forsøg på at erobre Norge.

Stenbocks overgivelse

Store Nordiske Krigs landmilitære operationer blev overflyttet til Nordtyskland, hvor Danmark samarbejdede – og rivaliserede – med sine allierede: Sachsen, Preussen, Hannover og Rusland om en erobring af Sveriges nordtyske provinser. Med hjælp fra sine

allierede, Peter den Store og August den Stærke, lykkedes det Frederik 4. at erobre de svenske besiddelser Bremen og Verden. Også general Stenbock fulgte med til den nye kampscene. Han slog danskerne ved Gadebusch i 1712 og trængte videre op i Holsten. Ved gottorpernes fæstning Tønning lykkedes det endelig for den danske hær at tvinge Stenbock og hans hær til overgivelse. Det var en enorm sejr for Frederik 4., for ikke bare var svenskerne blevet jaget ud af Nordtyskland, men det var også lykkedes ham at fjerne ærkefjenden Gottorp fra Slesvig.

1718 rettede svenskerne et dobbelt angreb mod Norge. En svensk styrke trængte ind i Nordnorge, og samtidig rettede en anden styrke under Karl 12.s ledelse et angreb mod Sydnorge, hvor svenskekongen belejrede grænsefæstningen Frederikssten. Om aftenen den 11. december ændredes krigen imidlertid med et slag, da Karl 12. blev skudt i hovedet fra kort afstand og faldt død om i voldgraven ved Frederikssten. Mordet blev aldrig opklaret, men hans død fratog svenskerne initiativet, og de trak sig herefter tilbage.

Efter Karl 12.s død og de mange års krig var alle parter udmattede, og under engelsk mæling blev der nu indledt fredsförhandlinger med svenskerne. Den 3. juli 1720 blev den endelige fred indgået. Sverige måtte opgive deres toldfrihed i Øresund og skulle desuden betale 600.000 rigsdaler for tilbagegivelsen af de områder, der var besat af danskerne. Kort efter fredsslutningen blev en af krigens største helte, Tordenskjold, dræbt i en duel i Hannover.